

ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΤΙΤΛΟΣ

*Το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας στην Ελλάδα κ η συμβολή του
στο υγιές γήρας*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Πασχαλούδης Δημήτρης

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Τζώμου Μαρία

ΣΕΡΡΕΣ, 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ραγδαία ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) και η γήρανση του πληθυσμού, κυρίως στο Δυτικό κόσμο αποτελούν δυο νέους άξονες συζήτησης και διερεύνησης σε επιστημονικό επίπεδο. Η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση μέσα από την συμβολή της τεχνολογίας και η σχέση της με την ποιότητα ζωής της Τρίτης Ηλικίας αποτελεί αντικείμενο μελέτης της συγκεκριμένης εργασίας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής του Πανεπιστημίου Τρίτης Ηλικίας στην Ελλάδα αναφορικά με την βελτίωση της ποιότητας ζωής για ένα υγιές γήρας. Με βάση τη συλλογή και ανάλυση πρωτογενών δεδομένων μέσω της ερευνητικής μεθόδου υπό τη μορφή ενός κλειστού ερωτηματολογίου το οποίο διανεμήθηκε σε 116 άτομα, η παρούσα έρευνα συμπέρανε υψηλή ικανοποίηση από το συγκεκριμένο πρόγραμμα ενώ το βασικότερο κίνητρο συμμετοχής αναδείχθηκε η πνευματική διαύγεια και η πληρότητα. Τέλος, η πανδημία και η κατάσταση της καραντίνας αποτέλεσε άλλο ένα καθοριστικό κίνητρο συμμετοχής.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *Τρίτη ηλικία, τεχνολογία, ποιότητα ζωής, Πανεπιστήμιο τρίτης ηλικίας*

ABSTRACT

The rapid and constant development of the Information and Communications Technology (ICT) and the aging population especially in the Western World consist the two new lines of discussion and examination on a scientific level. Education and life long learning via the contribution of technology while the correlation between life quality of Third Age consist the subject of the particular study. The aim of the study is the examination of the contribution of the University of Third Age in Greece in relation to the improvement of life quality for a healthy aging. Based on primary data collection and analysis via research method under the form of closed type questionnaire which was delivered to 116 participants, high level of participants' satisfaction for the particular programme is concluded, while the basic motive of participation is considered to be the mental alertness and pleasure. Finally, the pandemic and the quarantine consisted another basic motive for participation.

Key words: *Third age, technology, life quality, Third Age University*

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
Πίνακας περιεχομένων.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	8
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ	8
1.1.Εννοιολογική Προσέγγιση της Τρίτης Ηλικίας	8
1.2. Χαρακτηριστικά της Τρίτης ηλικίας.....	10
1.3. Προβλήματα Τρίτης Ηλικίας.....	12
1.4.Ανάγκες και Δικαιώματα της Τρίτης Ηλικίας	14
1.5. Προστασία του γήρατος.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	18
2.1 Η έννοια των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας	18
2.2. Είδη Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας	19
2.3. Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας και Τρίτη Ηλικία.....	20
2.4. Προβλήματα της χρήσης της Τεχνολογίας από την Τρίτη Ηλικία	21
2.5. Τρίτη Ηλικία και Ψηφιακός Γραμματισμός.....	23
2.6. Ανάγκη για έρευνα της σχέσης μεταξύ ηλικιωμένων και τεχνολογίας	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	27
3.1. Η έννοια της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου μάθησης.....	27
3.1.1. Η δια Βίου Μάθηση στην Ελλάδα	29
3.2. Είδη της Εκπαίδευσης	30
3.3. Δια Βίου Μάθηση και Τρίτη Ηλικία.....	31
3.4. Η αξία της εκπαίδευσης στην Τρίτη Ηλικία.....	32
3.5. Δυσκολίες της Τρίτης Ηλικίας στην Εκπαίδευση	33
3. 6. Εκπαιδευτικά προγράμματα για την Τρίτη Ηλικία.....	34
3.6.1. Το πρόγραμμα MATURE της ΕΕ.....	34
3.6.2. Το πρόγραμμα Grundtvig της ΕΕ.....	35
3.6.3. Το πρόγραμμα ForAge.....	35
3.6.4. Το πρόγραμμα της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων.....	36
3.6.5. Το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας.....	36
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	38

4.1. Περίπτωση Μελέτης: Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας	38
4.2 Μεθοδολογία έρευνας.....	40
4.2.1. Ερευνητικός σχεδιασμός.....	40
4.3. Σκοπός της έρευνας.....	40
4.3.1. Ερευνητικά Ερωτήματα.....	41
4.4. Δείγμα.....	41
4.5. Ερευνητικό Εργαλείο.....	42
4.6. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία	43
4.7. Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων	44
Δημογραφικά Στοιχεία	44
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 : Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας	49
ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ.....	61
ΕΛΕΓΧΟΙ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ.....	62
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	70
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	72
ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	80

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι προκλήσεις δημογραφικής γήρανσης ως αποτέλεσμα της αύξησης της αναλογίας των ηλικιωμένων ατόμων στο γενικότερο πληθυσμό, βρίσκουν αντιμέτωπες τις αναπτυγμένες κοινωνίες διεγείροντας ταυτόχρονα και μια σειρά από ζητήματα. Ειδικότερα, υπολογίζεται ότι το 2025 οι Ευρωπαίοι θα είναι 65 ετών ή και μεγαλύτεροι, σε ποσοστό 20% ενώ παράλληλα τα άτομα ηλικίας άνω των 80 φαίνεται να έχει αυξηθεί θεαματικά.

Η ανάγκη για εκπαίδευση, ενδυνάμωση, ενημέρωση και υποστήριξη των ατόμων που ανήκουν στην Τρίτη Ηλικία είναι μεγάλη. Προγράμματα και μαθήματα τα οποία έχουν ως στόχο την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού της συγκεκριμένης ομάδας μελέτης, αποτελούν άξονα ενδιαφέροντος της επιστήμης της Γηριατρικής η οποία επιδιώκει όχι μόνο την σωματική υγεία αλλά και την ψυχική υγεία των ηλικιωμένων ατόμων. Η ψυχική υγεία σχετίζεται άμεσα με την ποιότητα ζωής που έχουν οι άνθρωποι και είναι εξίσου σημαντική.

Από την άλλη, οι νέες τεχνολογίες έχουν διεισδύσει στη ζωή της Τρίτης Ηλικίας και μάλιστα πολλές φορές με όφελος σε διάφορα επίπεδα για την βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους ιδιαίτερα όταν συνδυάζεται με την δια βίου μάθηση. Σήμερα η πλειοψηφία των ερευνών εστιάζει στο ψηφιακό χάσμα ή στις επιπτώσεις που ενδεχομένως να υπάρχουν από την χρήση των Τ.Π.Ε. στην Τρίτη Ηλικία ενώ οι θετικές επιρροές της χρήσης του διαδικτύου σε καθημερινή βάση είτε στο κομμάτι της επικοινωνίας είτε στον ποιοτικότερο ελεύθερο χρόνο δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς.

Επομένως, στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής του Πανεπιστημίου Τρίτης Ηλικίας στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων ή με άλλα λόγια σ' αυτό που ονομάζουμε υγιές γήρας. Αναλυτικότερα, η εργασία επιδιώκει να διερευνήσει τις απόψεις και τις αντιλήψεις των ατόμων Τρίτης Ηλικίας αναφορικά με την συσχέτιση μεταξύ του Πανεπιστημίου της Τρίτης Ηλικίας και την διαμόρφωση ποιότητας ζωής προς υγιέστερο γήρας.

Στο πλαίσιο αυτό, η εργασία αποτελείται από δυο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Η θεωρητική προσέγγιση στηρίζεται στην βιβλιογραφική ανασκόπηση και χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά την έννοια της τρίτης

ηλικίας, με έμφαση στα χαρακτηριστικά της, τα προβλήματά της και τον ρόλο των κοινωνικών δομών απέναντι στην Τρίτη Ηλικία. Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει τον ρόλο των Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας στην Τρίτη Ηλικία αλλά και την χρήση τους στην καθημερινότητά τους αλλά και την αξιοποίησή τους στο πεδίο της εκπαίδευσης. Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο της θεωρητικής προσέγγισης αναλύει την έννοια της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης αναφορικά με την Τρίτη Ηλικία και τις δομές που την υποστηρίζουν. Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος το οποίο αποτελεί το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας αφορά την περίπτωση μελέτης που είναι το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας στην Ελλάδα και επιπλέον, αναλύεται η ποσοτική μέθοδος, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματα της. Ειδικότερα, περιλαμβάνει τον στόχο της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν, τον ερευνητικό σχεδιασμό το δείγμα, το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας, τη διαδικασία συλλογής των ερευνητικών δεδομένων και τη στατιστική ανάλυση. Τέλος, παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας και ορισμένες συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών για τα αντίστοιχα συμπεράσματα. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συνολικά συμπεράσματα, τους περιορισμούς της έρευνας και τις μελλοντικές προτάσεις.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει την έννοια της Τρίτης Ηλικίας. Αναλυτικότερα, το κεφάλαιο ορίζει την Τρίτη Ηλικία βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά. Επίσης, αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικίας αλλά και στα πιο συνηθισμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Τέλος, γίνεται αναφορά στις κοινωνικές δομές που υποστηρίζουν και ενδυναμώνουν την Τρίτη Ηλικία στην Ελλάδα.

1.1.Εννοιολογική Προσέγγιση της Τρίτης Ηλικίας

Η Τρίτη Ηλικία αποτελεί ένα σημαντικό στάδιο της ζωής το οποίο προσδιορίζεται τόσο σε χρονολογική, βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική βάση. Η γήρανση εμφανίζει μια δυσκολία προσδιορισμού καθώς η προσέγγισή της είναι πολυεπίπεδη και για αυτό όλες οι έννοιες της δεν μπορούν να αποδοθούν σ έναν ορισμό.

Σε χρονολογικό επίπεδο, δηλαδή βάσει της μέτρησης των χρόνων από την γέννηση του ατόμου, η Τρίτη Ηλικία ορίζεται από την ηλικία των 60 ετών έως και 75 ετών (Εμκε – Πουλοπούλου, 1999). Μετά τα 75 έτη έως και τα 85 έτη το άτομο διανύει την Τέταρτη Ηλικία ενώ τέλος από τα 85 έτη και μετά οι άνθρωποι θεωρούνται ότι είναι υπερήλικες. Παρόλα αυτά, η βιολογική ηλικία η οποία αφορά την κατάσταση υγείας του ατόμου δεν θα πρέπει να συγχέεται με την χρονική ηλικία καθώς το βιολογικό γήρας δεν εμφανίζεται όταν συμπληρωθεί η χρονική ηλικία αλλά είναι ανεξάρτητοι παράγοντες (Καστενμπάουμ, 1980).

Με άλλα λόγια, η βιολογική ηλικία συσχετίζεται με την λειτουργία των οργανικών συστημάτων και την εξωτερική εμφάνιση κάθε ατόμου και για αυτό είναι διαφορετική από άνθρωπο σε άνθρωπο. Αφορά μια εξατομικευμένη κατάσταση στην οποία επιδρά η εποχή στην οποία ζει ο άνθρωπος και φυσικά κάθε εποχή διαφοροποιείται ως προς την βιολογική ηλικία, για παράδειγμα, μόνο το 20% των ανθρώπων έφταναν ως το 35 έτος της ζωής τους κατά την λίθινη εποχή ενώ

σήμερα το συγκεκριμένο ποσοστό φτάνει κατά μέσο όρο τα 85 έτη (Έμκε – Πουλοπούλου,1999).

Το γήρας επομένως προχωρά με διαφορετικούς ρυθμούς και έχει διαφορετική εξέλιξη για το κάθε άτομο κατά την διάρκεια των χρόνων ενώ ταυτόχρονα διαφέρει από κράτος σε κράτος και από κοινωνία σε κοινωνία καθώς το βιοτικό επίπεδο και το υγειονομικό σύστημα αποτελούν βασικούς παράγοντες καθορισμού του προσδόκιμου ζωής. όσο χαμηλότερο το βιοτικό επίπεδο και όσο χαμηλότερο το επίπεδο λειτουργίας και ποιότητας του υγειονομικού συστήματος, τόσο το προσδόκιμο ζωής μειώνεται και κατ επέκταση μειώνεται η είσοδος ένταξης στην γήρανση (Σπαντιδέας, 2010).

Σε ψυχολογικό επίπεδο η ηλικία έχει να κάνει με την ικανότητα προσαρμογής των ατόμων στο στενό ή ευρύτερο περιβάλλον. Ασχέτως της σωματικής φθοράς που βιώνουν τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας, παράλληλα σταματούν να έχουν ψυχολογική ευημερία και δεν έχουν διάθεση να εξελίσσονται σε νέα δεδομένα. Η σωματική κατάσταση των ατόμων επηρεάζει αρνητικά την ήδη ευάλωτη ψυχολογική τους κατάσταση (Παναγιωτάκης, 2008).

Τέλος, σε κοινωνικό επίπεδο η ηλικία έχει να κάνει με τους ρόλους τους οποίους αναλαμβάνει το κάθε άτομο στην εκάστοτε κοινωνία. Η κοινωνική ηλικία των ατόμων σχετίζεται άμεσα με την απασχόληση και την εργασιακή πορεία του καθενός και σ αυτό το πλαίσιο η Τρίτη Ηλικία έχει ταυτιστεί ότι ξεκινά με την χρονική στιγμή της συνταξιοδότησης δηλαδή τη στιγμή όπου το άτομο σταματά να είναι ενεργό και παραγωγικό αναφορικά με τις οικονομικές διαδικασίες και ξεκινά μια πιο στάσιμη περίοδος στην ζωή του σε σχέση με τον εργασιακό του ρόλο (Αλεξίου, 1999).

Η απώλεια του κοινωνικού ρόλου του κάθε ατόμου οδηγεί στην αλλαγή συνηθειών και τρόπου ζωής και κατ επέκταση τα άτομα οδηγούνται σε συναισθήματα περιθωριοποίησης με συνέπειες απομόνωσης από την κοινωνία εξάρτησης είτε από τα μέλη της οικογένειάς τους είτε από τους εκάστοτε κοινωνικούς φορείς (Αλεξίου, 1999).

Συμπερασματικά, η φθορά αποτελεί μια φυσική συνέπεια των γηρατειών όμως τα όρια δεν είναι σταθερά ιδιαιτέρως σήμερα όπου ο μέσος όρος ζωής των ατόμων έχει αυξηθεί.

1.2. Χαρακτηριστικά της Τρίτης ηλικίας

Η Τρίτη Ηλικία έχει συνδεθεί με την διαδικασία του γήρατος και παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά. Ως φυσικό φαινόμενο, το γήρας έχει αρχή, εξέλιξη και τέλος. Συγκεκριμένα, η εμφάνιση του γήρατος είναι προδιαγεγραμμένη μέσα στην πορεία της ζωής του ανθρώπου είτε νωρίτερα είτε αργότερα εξαιτίας διαφόρων παραγόντων όπως των βιολογικών δυνάμεων του καθενός ή της κληρονομικότητας όπως εξίσου προδιαγεγραμμένη είναι και η λήξη του μέσα από την φθορά και εν τέλει στον θάνατο. Ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται ως βιολογικό φαινόμενο καθώς ο ανθρώπινος οργανισμός, είτε από παθολογικά αίτια είτε από φυσιολογικά, αλλάζει η δομή και η λειτουργία του. Επίσης, οι κοινωνικές συμπεριφορές (οι τρόποι επικοινωνίας με τους άλλους) και οι κοινωνικές δράσεις (πράξεις, ενέργειες, κοινωνικοί ρόλοι) που συνοδεύουν την Τρίτη Ηλικία είναι διαφορετικές σε σχέση με άλλες ηλικίες και για το λόγο αυτό χαρακτηρίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο (Bennett & Ebrahim, 1995). Αναλυτικότερα:

Κατά τον Bernard Strehler (Vina, 2007), η γήρανση αποτελεί μια φυσιολογική διαδικασία εξέλιξης του ανθρώπινου οργανισμού με τα εξής κριτήρια:

- Παρουσιάζει καθολικότητα εφόσον εμφανίζεται ως διαδικασίες με διαφορετικές μεν διαβαθμίσεις αλλά σε όλους τους οργανισμούς ενός είδους.
- Είναι αποτέλεσμα της ίδιας της φύσης του ατόμου που οφείλεται από την μια σε ενδογενείς παράγοντες και από την άλλη δεν εξαρτάται από εξωτερικές μεταβλητές.
- Έχει εξέλιξη υπό την έννοια ότι οι αλλαγές που οδηγούν στην γήρανση παρουσιάζονται σε όλη την διάρκεια της ζωής του ατόμου σταδιακά.
- Είναι μια μη αναστρέψιμη διαδικασία, η οποία έχει εν τέλει επιβλαβείς συνέπειες στον οργανισμό.

Κατά την γήρανση, η ικανότητα άμεσης αντίδρασης, η προσαρμοστικότητα του ατόμου, η δραστηριότητα και η αρτιότητα μειώνονται συνεχώς. Παράλληλα βέβαια, το γήρας χαρακτηρίζεται ως φαινόμενο φυσικό από την την μεταββαλόμενη,

πολυδύναμη και πολυσύνθετη φύση του λόγω διαφόρων βιολογικών, ψυχολογικών, οικονομικών και κοινωνικών διαστάσεων που περιλαμβάνει (Bennett & Ebrahim, 1995).

Συνεχίζοντας, οι γενετικοί και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το βιολογικό σύστημα ενός οργανισμού επιδρούν ανομοιογενώς στο κάθε άτομο κι γι' αυτό εμφανίζεται με διαφορετικό ρυθμό στον καθένα. Η πληθώρα αλλαγών που συμβαίνουν στον οργανισμό κατά την γήρανση αυξάνει προοδευτικά μέσα από το πέρασμα των χρόνων και αυξάνει τις πιθανότητες εμφάνισης ασθενειών και αναπόφευκτα του θανάτου (Κωσταρίδου- Ευκλείδη,1999).

Περιβαλλοντικοί παράγοντες και ο τρόπος ζωής των ατόμων οδηγούν σε σημαντικές αλλαγές στο σώμα οι οποίες όμως δεν εμφανίζονται σε συγκεκριμένη ηλικία και με συγκεκριμένη μορφή. Η υπολειτουργία των κυττάρων ή εξαφάνισή τους οδηγούν σε φυσιολογικές φθορές του οργανισμού με συνέπειες στην μορφολογία, την σύσταση και την ικανότητα ανάπτυξής τους ενώ η ένταση και σειρά δεν εμφανίζονται στα άτομα με τον ίδιο τρόπο. Οι δυνάμεις και οι αντοχές του ατόμου λιγοστεύουν καθώς οι ιστοί και οι μύες διακατέχονται από μειωμένη ζωτικότητα και κατ' επέκταση το άτομο χάνει την αποδοτικότητά του (Έμκε – Πουλοπούλου, 1999).

Οι αλλαγές στην εξωτερική εμφάνιση όπως τα άσπρα μαλλιά, οι ρυτίδες και η μείωση ύψους αλλά και οι αλλαγές στην κινητικότητα όπως οι πόνοι στις αρθρώσεις και γενικότερα οι αλλαγές στις λειτουργίες των οργάνων χαρακτηρίζουν το γήρας και την Τρίτη Ηλικία. Επίσης, σημαντικές είναι και οι αλλαγές αναφορικά με τις γνωστικές λειτουργίες οι οποίες σχετίζονται με την γενικότερη λειτουργία του εγκεφάλου και συνδέονται με την δυσκολία στην επεξεργασία πληροφοριών και μείωση του επιπέδου της νοημοσύνης.

Εξίσου σημαντικές είναι και οι αλλαγές στην ψυχοσύνθεση του ατόμου που διανύει γήρας. Η κοινωνική απομόνωση, η απώλεια φίλων και συγγενών, οι συχνές ασθένειες και η έλλειψη ικανοποίησης και η μείωση της ποιότητας ζωής πολλές φορές οδηγούν στην κατάθλιψη ή ακόμη και σε αλλαγές στις διατροφικές συνήθειες (Αναστασιάδου, 2015).

Ας διευκρινιστεί εδώ, ότι η φυσιολογική γήρανση διαφέρει από την παθολογική γήρανση παρόλο που συσχετίζονται μεταξύ τους αφού πολλοί

ηλικιωμένοι πάσχουν από πολλές και χρόνιες ασθένειες. Επομένως, η εξασθένηση των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας ξεπερνάει τον παράγοντα «ηλικία» (Κωσταρίδου – Ευκλείδη, 1999).

Από την άλλη, το γήρας αποτελεί και μια κοινωνική κατασκευή καθώς υφίστανται μια σειρά από αλλαγές στην κοινωνική συμπεριφορά και δράση τους τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας. Ειδικότερα, το άτομο στην Τρίτη Ηλικία αποσύρεται από την παραγωγική δραστηριότητα και την ενεργό δράση και έρχεται αντιμέτωπο με νέες συνθήκες και κοινωνικές διαδικασίες. Οι ρόλοι που καλείται να αναλάβει τον οδηγούν σε αλλαγή συμπεριφοράς σε όλα τα επίπεδα, πράγμα που επηρεάζει την ποιότητα ζωής του (Escuder-Mollon & Esteller-Curto, 2013).

Συμπερασματικά, οι μεταβολές που υφίστανται στους ηλικιωμένους είναι αναπόφευκτες και συνάμα χαρακτηρίζουν μια ολόκληρη κοινωνική ομάδα. Αυτή η ομάδα των ηλικιωμένων αφορά μια ευάλωτη και ευαίσθητη κοινωνική ομάδα τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και ευρύτερα στο κοινωνικό σύνολο. Η αντιμετώπιση τους θα πρέπει να εστιάζει στην αποδοχή τους και στην δημιουργία ευκαιριών για συμμετοχή και ενεργή δράση (Ouwehand et al., 2007).

1.3. Προβλήματα Τρίτης Ηλικίας

Η Τρίτη Ηλικία αντιμετωπίζει τόσο προβλήματα κοινά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες όσο και διαφορετικά που αφορούν την δικής της ηλικιακή ομάδα. Γενικά τα προβλήματα της Τρίτης Ηλικίας είναι ποικίλα τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο τα οποία επηρεάζουν την ποιότητα της ζωής τους αλλά ταυτόχρονα αλληλοεξαρτώνται το ένα από το άλλο. Για παράδειγμα, ο ηλικιωμένος που αντιμετωπίζει οικονομικά ζητήματα τότε πιθανότατα να μην μπορεί να λάβει την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και επομένως να έχει να αντιμετωπίσει και προβλήματα κοινωνικής απομόνωσης και ψυχολογικά (Παγοροπούλου,2000).

Ο τρόπος ζωής και τα χαρακτηριστικά που υιοθέτησαν στην διάρκεια της ζωής τους όπως για παράδειγμα, η απασχόλησή τους, η μόρφωσή τους, οι διατροφικές

συνήθειες τους κ.α. είναι αυτά που δημιουργούν τα αντίστοιχα προβλήματα (Έμκε-Πουλοπούλου, 1999).

Ο τόπος διαμονής των ηλικιωμένων αποτελεί έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα για την διαμόρφωση προβλημάτων αναφορικά με την πρόσβασή τους στον κοινωνικό ιστό και την κοινωνική πρόσβαση που έχουν. Ειδικότερα, υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα σε έναν ηλικιωμένο ο οποίος ζει σε ένα χωριό με πιο αυξημένες κοινωνικές σχέσεις και επαφές και σε έναν ηλικιωμένο που ζει σε μια μεγαλούπολη ως πιο απομονωμένο νοικοκυριό (Πανέρα, 1999).

Αναλυτικά, τα προβλήματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν:

- Προσωπικά

Οι ρυτίδες, τα άσπρα μαλλιά αλλά και οι αλλαγές στη σωματική διάπλαση αποτελούν εξωτερικές αλλαγές που αλλάζουν δραστικά την εξωτερική εμφάνιση. Βασικός παράγοντας ενδιαφερόντων αποτελεί το επίπεδο εκπαίδευσης και συνεπώς οι ηλικιωμένοι χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου αδυνατούν να δεχτούν το διαφορετικό και το καινούργιο. Επιπλέον, η απώλεια συγγενικών και φιλικών προσώπων προκαλεί έντονη θλίψη και το αίσθημα μοναξιάς είναι μεγάλο. Τέλος, η έλλειψη ανεξαρτησίας και αυτονομίας των ηλικιωμένων προκαλεί εξίσου σημαντικά προσωπικά προβλήματα (Κωσταρίδου- Ευκλείδη, 1999).

- Υγεία

Διάφορες ασθένειες συνδυαστικά με τις ανεπαρκείς υπηρεσίες υγείας και η δύσκολη πρόσβαση σ αυτές κυρίως στα άτομα με χαμηλότερου οικονομικά επιπέδου προκαλούν προβλήματα με την υγεία τους. Επίσης, ψυχολογικά προβλήματα τα οποία είναι απόρροια του άγχους, της απομόνωσης, της αποξένωσης συγκαταλέγονται στα προβλήματα υγείας που έχουν να αντιμετωπίσουν οι ηλικιωμένοι (Μαλγαρινού & Γουλιά, 2005).

- Κοινωνικά / Ποιότητα Ζωής

Ο απεριόριστος ελεύθερος χρόνος, η μη συμμετοχή σε κοινωνικά δρώμενα έχουν ως συνέπεια την κοινωνική απομόνωση της Τρίτης Ηλικίας. Επιπλέον, προβλήματα με μη φιλικές συνθήκες μεταφοράς ή την αδύναμη πρόσβαση σε κτίρια και δημόσιους χώρους δεν βοηθάνε εξίσου την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων. Τέλος, συχνά επικρατούν αρνητικά στερεότυπα για την Τρίτη Ηλικία τα οποία προκαλούν

λανθασμένες κοινωνικές αντιλήψεις και συμπεριφορές και δημιουργούν κοινωνικά θέματα στην συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ακόμη και έλλειψη σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα τους (Σαρρής, 2000).

- Οικονομικά

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα που απασχολούν την πλειοψηφία ηλικιωμένων είναι τα οικονομικά ζητήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν λόγο της χαμηλής ή και μηδαμινής σύνταξης που λαμβάνουν. Τα χαμηλά εισοδήματα δημιουργούν πολυεπίπεδα προβλήματα στους ηλικιωμένους (Κωσταρίδου – Ευκλείδη, 1999).

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι υπάρχει επίσης μια μεγάλη μερίδα ηλικιωμένων η οποίοι δεν αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα και αντλούν ικανοποίηση και ευχαρίστηση από τα θετικά που τους προσφέρει η ηλικία τους (Πανέρα, 1999).

1.4. Ανάγκες και Δικαιώματα της Τρίτης Ηλικίας

Όπως προαναφέρθηκε, η οικονομική, η κοινωνική θέση, καθώς και η φυσική (χρόνιες ή σοβαρές ασθένειες) και η οικογενειακή κατάστασή τους (ζευγάρια, χήροι/ες, συμβιώνοντες με παιδιά ή μη συμβιώνοντες κ.ά.) διαμορφώνουν τις σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους ηλικιωμένους δημιουργώντας τις αντίστοιχες ανάγκες τους.

Εξίσου ειδοποιός διαφορά για τις ανάγκες των ηλικιωμένων αποτελεί το φύλο. Προφανώς τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των δυο φύλων συνιστούν διαφορετικές ανάγκες εξαιτίας της φυσιολογίας τους. Επιπλέον, τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά των τόπων κατοικίας των ηλικιωμένων π.χ. αν κατοικούν σε ορεινή ή πεδινή περιοχή, δημιουργούν εξίσου διαφορετικές ανάγκες τόσο στην υγεία τους όσο και στο κοινωνικό επίπεδο που αντιμετωπίζουν (Μωυσίδης, 1998).

Η ίδια η ηλικία από την άλλη, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα και συνοδεύει από συγκεκριμένες ανάγκες την Τρίτη Ηλικία όπως συμβαίνει με κάθε ηλικιακή ομάδα, και οι οποίες οφείλουν να ικανοποιηθούν προκειμένου η ζωή τους να είναι ήρεμη και ευχάριστη (Μωυσίδης, 1998).

Συγκεκριμένα, όπως κάθε άνθρωπος έτσι και ο ηλικιωμένος έχει ανάγκη και ταυτόχρονα δικαίωμα:

- Να τρέφεται σωστά, επαρκώς και θρεπτικά. Να ντύνεται σωστά, να είναι καθαρός και να διαμένει σε κατοικία με επαρκή θέρμανση. Συνεπώς, έχει ανάγκη από ένα εισόδημα το οποίο καλύπτει τις βασικές του ανάγκες.
- Να επισυνάπτει ανθρώπινες σχέσεις και να αισθάνεται αγάπη, στοργή και ζεστασιά χωρίς να αισθάνεται ότι είναι βάρος στους άλλους. Παράλληλα έχει ανάγκη από σεβασμό και ανεξαρτησία ώστε να μπορεί να ζει με τον δικό του τρόπο και ρυθμό.
- Να καλύπτεται σε ικανοποιητικό βαθμό ιατροφαρμακευτικά και να περιθάλπεται νοσοκομειακά με σεβασμό χωρίς να ταλαιπωρείται και να καταρρακώνεται η υπερηφάνεια του.
- Να επικοινωνεί, να απασχολείται δημιουργικά, να διασκεδάζει, να αναγνωρίζεται η προσφορά του και να εκπαιδεύεται.
- Να λαμβάνει ορθή και έγκαιρη ενημέρωση για θέματα που τον αφορούν.
- Να έχει πρόσβαση σε υπηρεσίες αλλά και σε κατ' οίκον βοήθεια και νοσηλεία.
- Να έχουν αξιοπρεπή θάνατο ανάμεσα σε αγαπημένα πρόσωπα (Πουλοπούλου- Έμκε, 1999).

Το γεγονός ότι οι υπερήλικες δεν έχουν τόσες πολλές ανάγκες όσο άλλες ηλικιακές ομάδες είναι διαδεδομένο αλλά ωστόσο δεν ισχύει στην πραγματικότητα. Το ότι μειώνονται οι δαπάνες αλλά αυξάνονται άλλες εξαιτίας σωματικών δυσλειτουργιών από προβλήματα υγείας αποτελεί ένα μεγάλο έξοδο στην αντιμετώπισή του. Επίσης, οι ηλικιωμένοι πολλές φορές είναι υποχρεωμένοι να πληρώσουν προκειμένου να γίνουν κάποιες εργασίες στο σπίτι τους καθώς οι ίδιοι αδυνατούν να το κάνουν λόγω περιορισμένων πλέον ικανοτήτων. Οι χαμηλές συντάξεις συχνά οδηγούν τους ηλικιωμένους στην αγορά φθηνότερων και χαμηλότερης ποιότητας καταναλωτικών αγαθών με τις αντίστοιχες συνέπειες. Επομένως, το κόστος ζωής ενός ηλικιωμένου είναι εξίσου μεγάλο και σημαντικό και

δεν θα πρέπει να παραγκωνίζονται ούτε οι ανάγκες αλλά ούτε και τα δικαιώματα των ηλικιωμένων ανθρώπων (Πουλοπούλου- Έμκε, 1999).

1.5. Προστασία του γήρατος

Ο παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) έχει επισημάνει το γεγονός ότι στα πλαίσια παγκόσμιου πληθυσμού περισσότερο από δυο δισεκατομμύρια άτομα θα είναι πάνω από 60 χρονών μέχρι το 2050 και το 80% από αυτούς θα διαμένει σε αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό το σημαντικό στοιχείο ευαισθητοποιεί τα κράτη να ενημερωθούν και να προωθούν την ενεργό γήρανση προκειμένου να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα που προκύπτουν από την γήρανση στον πληθυσμό (Δαρδαβέσης και συν., 2011).

Επομένως, στα ανεπτυγμένα κράτη επιδιώκεται τόσο η μελέτη της προστασίας του γήρατος όσο και η ενίσχυση των κοινωνικών δράσεων για ενεργή συμμετοχή των ηλικιωμένων σ αυτές. Τόσο η Ευρώπη όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διεξήχθησαν μελέτες για τα προβλήματα και την προστασία της γήρανσης και διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και το Συμβούλιο της Ευρώπης συμπεριέλαβε στην ατζέντα τους προγράμματα για τα την Τρίτη Ηλικία. Ειδικότερα, το 1982 ο καταστατικός χάρτης των ηλικιωμένων προβλέπει την ευθύνη κάθε κράτους για διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών για τα ηλικιωμένα άτομα σχετικά με α) την ασφάλεια, β) την ευημερία και γ) την προαγωγή δραστηριοτήτων (Πανέρα, 1999).

Η προστασία των ηλικιωμένων αφορά τόσο την συναισθηματική, την οικονομική και την υποστηρικτική φροντίδα τους με στόχο όχι μόνο την μακροζωία αλλά και την ενεργή διαδικασία γήρανσης ώστε η Τρίτη Ηλικία να ζει ενεργώντας στη σημερινή κοινωνία ως ισότιμο και σπουδαίο άτομο με συμμετοχή και στα κέντρα λήψης αποφάσεων (Πανέρα, 1999).

Στο ίδιο πλαίσιο, η δια βίου μάθηση και η χρήση των Τεχνολογιών Επικοινωνίας και Πληροφορίας αποτελούν ένα τρόπο προστασίας των ηλικιωμένων

μέσα από την συμμετοχή τους σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Τα οφέλη της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης είναι ορατά στην ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων. Η κοινωνικο-ψυχολογική σφαίρα που καλύπτει η εκπαίδευση και η συμμετοχή των ηλικιωμένων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες έχουν ως στόχο την αύξηση των υγιών χρόνων ζωής καθώς και την βελτίωση της ποιότητας του χρόνου που έχουν οι ηλικιωμένοι (Heart & Calderon, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το ακόλουθο κεφάλαιο εξετάζει την προσφορά και την σημασία του κλάδου της Τεχνολογίας Πληροφόρησης και Επικοινωνίας. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο αυτό, δίνονται ο ορισμός και τα είδη της Τεχνολογίας Πληροφόρησης και Επικοινωνίας ενώ ταυτόχρονα συνδέεται η χρήση της τεχνολογίας με την Τρίτη Ηλικία, τα οφέλη και οι δυσκολίες που τυχόν η συγκεκριμένη ομάδα αντιμετωπίζει. Τέλος, γίνεται αναφορά της σχέσης μεταξύ εκπαίδευσης και τεχνολογίας.

2.1 Η έννοια των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Οι ανάγκες και οι δραστηριότητες του ανθρώπου οδήγησαν σε μια νέα κοινωνία, αυτή της ψηφιακής τεχνολογίας. Η εποχή της πληροφορίας και της γνώσης έχει οδηγήσει σε αλλαγές τεχνικές, οικονομικές, κοινωνικές και ακόμη πολιτισμικές. Οι νέες τεχνολογίες συνιστούν βασικό κομμάτι της δομής και της οργάνωσης της κοινωνίας ενώ όλο και περισσότεροι τομείς της καθημερινότητας (υγεία, περιβάλλον, εκπαίδευση) εξυπηρετούνται από αυτές (Λαζακίδου και Λαζακίδου, 2004).

Με τον όρο Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, εννοούνται όλα τα μέσα που προωθούν και βοηθούν τη διαχείριση και μεταφορά της πληροφορίας. Οι τεχνολογίες εκείνες που επιτρέπουν τόσο την μεταφορά και την επεξεργασία όλων των ειδών των πληροφοριών (συμβόλων, εικόνων, ήχων κ.τ.λ.) αλλά και οι συσκευές και εφαρμογές που επιτρέπουν την μετάδοση αυτή, εμπεριέχονται στον όρο Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας. Επίσης, ο συγκεκριμένος όρος περιλαμβάνει όλα τα ηλεκτρονικά μέσα μέσω των οποίων πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες εκείνες που σχετίζονται με το ρόλο της Πληροφορίας (Λαζακίδου και Λαζακίδου, 2004).

Η δυνατότητα αναδιοργάνωσης και αναμόρφωσης των δομών που εμπλέκονται καθώς και η γρήγορη παραγωγή και ανταλλαγή πληροφοριών αποτελούν χαρακτηριστικά της Τεχνολογίας της Πληροφορίας και Επικοινωνίας. Βασικός

στόχος είναι η προαγωγή της συνεργατικής μεθόδου, η προαγωγή της γνώσης και εν τέλει η βελτίωση της αποτελεσματικότητας σε όλα τα επίπεδα (Zylka et al., 2015).

Τέλος, οι μέθοδοι δικτύωσης μέσω τεχνολογίας αξιοποιούνται προκειμένου οι άνθρωποι να συνεχίσουν να επικοινωνούν, να μαθαίνουν και να αλληλεπιδρούν και να διευκολύνουν την καθημερινότητά τους. Παρόλα αυτά, η εξελικτική φύση της τεχνολογίας και η συνεχής ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών προϋποθέτουν την προσαρμογή και την συνεχή απόκτηση γνώσεων προκειμένου να ξεπεραστούν τα εμπόδια και οι δυσκολίες και να πραγματοποιείται η αποτελεσματική χρήση της τεχνολογίας (Zylka et al., 2015).

2.2. Είδη Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Τα νέα είδη τεχνολογίας παρουσιάζουν διαφορές σε σχέση με τις παραδοσιακές μορφές τεχνολογίας. Παρόλ' αυτά, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι το βασικό δομικό εξάρτημα προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ηλεκτρονική δραστηριότητα ενώ η εφαρμογή της είναι πολυποίκιλη.

Ειδικότερα οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας περιλαμβάνουν τα εξής μέσα:

- ✓ Υπολογιστές
- ✓ Δίκτυα υπολογιστών
- ✓ Κινητά τηλέφωνα
- ✓ Δορυφορική τηλεόραση
- ✓ Δορυφορικά συστήματα

Η μετάδοση, οι ταχύτητες, οι διατάξεις και οι συνενώσεις που χρησιμοποιούνται είναι αυτά που διαφοροποιούν την νέα τεχνολογία καθώς εικόνα, ήχος και κείμενο είναι στοιχεία που χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα. Επίσης, πλέον η διαχείριση διαφορετικών μορφών πληροφοριών γίνεται με δυναμική παρέμβαση αντίθετα με την παθητική παρακολούθηση στην οποία στηρίζονταν τα παραδοσιακά μέσα (Λαζακίδου και Λαζακίδου, 2004).

Οι νέες τεχνολογίες περιλαμβάνουν τα σύγχρονα μέσα (συνομιλία – chat, τηλεδιάσκεψη, κοινή χρήση εφαρμογών, ηλεκτρονικά συστήματα συσκέψεων, συστήματα υποστήριξης) και τα ασύγχρονα (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, διακίνηση εικόνων και ήχου, ιστολόγια, φόρουμ, διάφοροι ιστότοποι, διαδικτυακές εγκυκλοπαίδειες, τράπεζες δεδομένων) (Λαζακίδου και Λαζακίδου, 2004).

2.3. Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας και Τρίτη Ηλικία

Οι ηλικιωμένοι βιώνουν αλλαγές τόσο σε σωματικό επίπεδο όσο και σε γνωστικό αλλά επίσης βιώνουν αλλαγές στο οικογενειακό τους περιβάλλον, πράγμα που πολλές φορές τους δίνει την αίσθηση ότι περιθωριοποιούνται. Επομένως, το βασικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα ηλικιωμένα άτομα είναι η κοινωνική απομόνωση και ο αποκλεισμός τους από τις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις (Ζηλίδης και Ζηλίδου, 2018).

Η σχέση μεταξύ των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας και της Τεχνολογίας είναι μια σχέση θετική και σημαντική παρόλο που σχετικές έρευνες είναι περιορισμένες. Από τις υπάρχουσες έρευνες προκύπτει ότι οι νέες τεχνολογίες αποτελούν για τους ηλικιωμένους έναν τρόπο να βελτιώνουν την ζωή τους αλλά και μια πηγή για την κοινωνική τους υποστήριξη (Ζηλίδης και Ζηλίδου, 2018).

Η χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας από τους ηλικιωμένους «ανεβάζει» την ποιότητα ζωής τους καθώς αποτελούν ένα μέσο για την ανεξαρτητοποίηση τους και την αυτονομία τους παρέχοντας τους περισσότερες ευκαιρίες σε όλα τα επίπεδα. Μέσω της τεχνολογίας, οι ηλικιωμένοι τείνουν να είναι λιγότερο απομονωμένοι και περισσότερο ικανοποιημένοι με την ζωή τους. Εκτιμάται ότι η ορθή και συνετή χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και Επικοινωνίας συνδέεται θετικά με την ποιότητα ζωής μέσα στα πλαίσια της υγείας, της διαχείρισης ασθενειών, των σχέσεων, των δεξιοτήτων, της αυτοπεποίθησης, της σύνδεσής τους με την οικογένειά τους αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον (Ζηλίδης και Ζηλίδου, 2018).

Το διαδίκτυο μπορεί να συνεισφέρει στους τομείς της επικοινωνίας, της ενημέρωσης, της διασκέδασης, της αλληλεπίδρασης, της φροντίδας υγείας και οι

ηλικιωμένοι να κάνουν χρήση και να καθίστανται πιο ενεργοί πολίτες. Επίσης, το χάσμα γενεών μπορεί να γεφυρώνεται μέσα από την ικανότητα χρήσης των νέων τεχνολογιών από τους ηλικιωμένους (Λαζακίδου και Λαζακίδου, 2004).

Η καθημερινότητα των ηλικιωμένων μπορεί να διευκολυνθεί καθώς μέσα από τις διάφορες λειτουργίες της τεχνολογίας επιτρέπεται η προσωπική ευελιξία των ηλικιωμένων. Για παράδειγμα, οι ηλικιωμένοι μπορούν να έχουν καθημερινή επαφή με το οικογενειακό τους περιβάλλον που βρίσκεται σε απόσταση, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή βιντεοκλήσεων ενώ επίσης, μπορούν να αναπτύξουν μια δεύτερη ή τρίτη σταδιοδρομία από το σπίτι τους με τη βοήθεια του διαδικτύου. Σ αυτό το πλαίσιο, δραστηριότητες όπως η δια βίου μάθηση προάγουν την υγεία των ηλικιωμένων και καθυστερούν την γήρανση και η χρήση των τεχνολογιών και ιδιαιτέρως του διαδικτύου βοηθάει προς αυτήν την κατεύθυνση (Boulton-Lewis et al., 2007).

Ενδεικτικά, διάφορα ευρήματα μελετών έχουν δείξει ότι οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται από τα άτομα Τρίτης Ηλικίας περισσότερο για να ενημερώνονται σε ζητήματα υγείας, σε θέματα επικαιρότητας και για την επικοινωνία τους με το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον (Gonzalez et al., 2012).

Τέλος, η «Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από Νοικοκυριά και Άτομα, έτους 2017» από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, κατέδειξε ότι για την ηλικιακή ομάδα 65-74 ετών οι κυριότεροι λόγοι πρόσβασης και χρήσης διαδικτύου ήταν για ενημέρωση ειδήσεων (4,4 %), για θέματα υγείας (4,2%), για αναζήτηση πληροφοριών (3,4%), για ενημέρωση για ταξίδια (2,9%), για πραγματοποίηση βιντεοκλήσης (2,8%) και για συμμετοχή σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (2,2%).

2.4. Προβλήματα της χρήσης της Τεχνολογίας από την Τρίτη Ηλικία

Γίνεται αντιληπτό και αποδεκτό ότι η αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των ηλικιωμένων εξαρτάται και από τη χρήση νέων τεχνολογιών καθώς δημιουργούν τις συνθήκες εκείνες για μη κοινωνικό αποκλεισμό και περιθωριοποίηση της συγκεκριμένης ομάδας ατόμων.

Παρόλα αυτά, εμφανίζονται ορισμένα προβλήματα αναφορικά με τις νέες τεχνολογίες και την Τρίτη Ηλικία. Αρχικά, έρευνες (Madden & Savege, 2000) δείχνουν ότι η χρήση του διαδικτύου μειώνεται όσο μεγαλώνει ο άνθρωπος όπως επίσης μειώνονται οι δεξιότητες και το εύρος δραστηριοτήτων που γίνεται γύρω από το διαδίκτυο (Teo, 2001).

Επιπλέον, ενώ η αγορά των τεχνολογικών μέσων αυξάνεται από τους ηλικιωμένους, ταυτόχρονα δεν συμπεριλαμβάνει πιο εξελιγμένα είδη και τα τελευταία μοντέλα κινητών, τηλεοράσεων κ.τ.λ. Η κατοχή υπολογιστή και η πρόσβαση στο διαδίκτυο αποτελούν δυο βασικούς παράγοντες για την διάθεση και την πρόθεση των ηλικιωμένων να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα για την χρήση του υπολογιστή και του διαδικτύου (Αλεξανδράκης, 2017).

Εξίσου αξιοσημείωτο στοιχείο είναι το γεγονός ότι οι ηλικιωμένοι αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες σε δημόσιες εγκαταστάσεις και προτιμούν να έχουν πρόσβαση εντός της οικίας τους (Hanley, 2002).

Αυτή η τάση τους οφείλεται στο γεγονός ότι η επαφή με την τεχνολογία είναι σε μικρότερο επίπεδο σε σχέση με τις νέες γενιές και συνάμα ενώ η τεχνολογία προχωράει διαρκώς, οι ίδιοι έχουν ολοκληρώσει το εκπαιδευτικό τους σύστημα και έχουν επίσης, συνταξιοδοτηθεί και για το λόγο αυτό δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη αυτή. Αυτή η συνεχής εξέλιξη των νέων τεχνολογιών αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την Τρίτη Ηλικία καθώς επίσης ο σχεδιασμός και οι εφαρμογές της τεχνολογίας απευθύνονται σε νεότερες ηλικίες κι όχι με γνώμονα τις αντιληπτικές ικανότητες και τις δυσκολίες πρόσβασης των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας (Morris & Venkatesh, 2000).

Η δυσκολία απομνημόνευσης και αντίληψης των διαδικασιών των ηλεκτρονικών μέσων σε συνδυασμό με τις φυσιολογικές αλλαγές της ηλικίας των ηλικιωμένων ατόμων που σχετίζονται με την όραση όπως για παράδειγμα η μειωμένη όραση και ακοή, καθιστούν την χρήση των νέων τεχνολογιών δυσκολότερη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πλοήγηση μιας ιστοσελίδας η οποία απαιτεί πολλά βήματα και την αντίστοιχη προσοχή και μνήμη και οι ηλικιωμένοι δυσκολεύονται ακόμη περισσότερο (Στεφανίδης, 2004).

Το οικονομικό κόστος των ηλεκτρονικών μέσω δημιουργεί άλλον έναν ανασταλτικό συντελεστή για την πρόσβαση των ηλικιωμένων στην τεχνολογία ενώ

εμφανίζεται και τεχνοφοβία απέναντι στις τεχνολογικές εξελίξεις καθώς η έλλειψη πρακτικής και η απουσία γνώσεων προκαλεί απέχθεια και φόβο (Morris et al., 2007).

Αντίστοιχη μελέτη («Εκτίμηση Ψηφιακού χάσματος για ΑμεΑ, μετανάστες και άτομα 3ης ηλικίας στην Ελλάδα» του Παρατηρητηρίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας (2007)), έχει καταλήξει σε τρία εμπόδια για τη μη υιοθέτηση της τεχνολογίας από τα άτομα τρίτης ηλικίας: το οικονομικό κόστος, η έλλειψη βασικών δεξιοτήτων στη χρήση Υ/Η και στον φόβο απέναντι στην τεχνολογία.

Τέλος, ένα ακόμη ζήτημα που τίθεται σχετικά με τα εμπόδια, αφορά την άποψη των ηλικιωμένων ότι η δυνατότητα να βελτιώνουν τις δεξιότητες και τα προσόντα τους αποτελεί ευθύνη του κράτους. Με άλλα λόγια, το κράτος είναι αυτός ο φορέας που θα εξασφαλίσει χρηματοδότηση ώστε όλοι να έχουν ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα εκμάθησης των νέων τεχνολογιών (Αλεξανδράκης, 2017).

2.5. Τρίτη Ηλικία και Ψηφιακός Γραμματισμός

Με την έννοια του ψηφιακού γραμματισμού εννοούμε την πληροφόρηση, την ενημέρωση και την γνώση της ψηφιακής τεχνολογίας. Ο ψηφιακός γραμματισμός στην Τρίτη Ηλικία είναι απαραίτητος καθώς η ενασχόληση τους με τις νέες τεχνολογίες έχει ήδη αναφερθεί ότι επηρεάζει θετικά την καθημερινότητα τους, τους οδηγεί σε ενεργή συμμετοχή στην κοινότητα και αναβαθμίζει την ποιότητα ζωής τους. Η επιμόρφωση των ηλικιωμένων και η εξοικείωσή τους με τις νέες τεχνολογίες αποτελεί προϋπόθεση για ένα υψηλό επίπεδο ψηφιακού γραμματισμού (Τσαγκάρης, 2010).

Ειδικότερα, ο ψηφιακός γραμματισμός ανάγεται σε κάτι πολύ περισσότερο από τις απλές δεξιότητες για την χρήση υπολογιστή ή για την απλή εκτέλεση εργασιών σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Πρόκειται για την παροχή δεξιοτήτων και την κατάκτηση τους όχι μόνο για τον χειρισμό των ψηφιακών εργαλείων και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών αλλά και για την στάση τους απέναντι σε αυτά και την αλλαγή που υφίσταται σήμερα. Ο δια βίου ψηφιακός γραμματισμός αφορά μια μετα-ικανότητα

από τη στιγμή που απαιτεί όχι μόνο την προσαρμοστικότητα στα νέα δεδομένα αλλά την αντιμετώπιση των ψηφιακών ενεργειών σε όλους τους τομείς (Senkbeil et al., 2013).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγνωρίσει την ψηφιακή ικανότητα ως μια από τις οκτώ βασικές ικανότητες προσωπικής ανάπτυξης και ολοκλήρωσης για την κοινωνική και εργασιακή ένταξη των ατόμων. Μακροπρόθεσμος στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ο εφοδιασμός ψηφιακών ικανοτήτων όλων των ηλικιακών ομάδων προκειμένου να επιτευχθεί η ένταξη τους στην ψηφιακή κοινωνία. Παράλληλα, παρατηρείται η μια άνιση ηλεκτρονική πρόσβαση των ηλικιωμένων καθώς δίνεται προτεραιότητα σε νεότερα και πιο ενεργά μέλη της κοινωνίας. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση είναι εξίσου σημαντική και για την Τρίτη Ηλικία προκειμένου να μειωθούν οι ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες τους.

Γίνεται αντιληπτό ότι στη σύγχρονη κοινωνία που ζούμε η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση είναι αναγκαία διαδικασία. Ειδικότερα για την Τρίτη ηλικία είναι σημαντική (Παπασταμάτης, 2010).

Οι δυο βασικοί παράγοντες που οδηγούν στην ηλεκτρονική ένταξη των ηλικιωμένων είναι τόσο η αύξηση στο προσδόκιμο ζωής όσο και το ψηφιακό χάσμα που έχει δημιουργηθεί ανάμεσα στη τρίτη ηλικία και τις νεότερες γενιές. Ο ψηφιακός γραμματισμός στην Τρίτη Ηλικία δίνει την δυνατότητα συμμετοχής των ηλικιωμένων στην ευρύτερη κοινωνία να προσαρμόζονται στις αλλαγές του περιβάλλοντος σε όλα τα επίπεδα (Boulton-Lewis, 2010).

Επιπλέον, ο ψηφιακός γραμματισμός βοηθά τους ηλικιωμένους να διευρύνουν τις κοινωνικές τους σχέσεις, να ανακαλύψουν νέα ενδιαφέροντα και να βελτιώσουν την κοινωνική και προσωπική τους ζωή. Η τεχνολογία είναι διαγενεακή και βοηθά κάθε πτυχή του ατόμου καθώς βοηθά σε πολλά προβλήματα της γήρανσης. Επίσης η τεχνολογία είναι πλουραλιστική. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο συμμετέχει σ αυτή ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας. Επίσης, μέσω του ψηφιακού γραμματισμού υπάρχει πρόσβαση σε όλους τους τομείς και συγκεκριμένα στην εκπαίδευση, ένας τομέας ιδιαίτερος σημαντικός για την Τρίτη Ηλικία (Παπασταμάτης, 2010).

2.6. Ανάγκη για έρευνα της σχέσης μεταξύ ηλικιωμένων και τεχνολογίας

Τα δεδομένα για τη σχέση των ηλικιωμένων με τις ΤΠΕ αλλάζουν όπως αλλάζει και η ίδια η τεχνολογία. στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής πρόσφατη έρευνα (Anderson, Perrin 2017) έδειξε ότι τα τελευταία πέντε χρόνια η κατοχή smartphone υπερδιπλασιάστηκε. Ειδικότερα, από το 2013 το ποσοστό ατόμων 65 ετών και άνω που κατέχουν smartphones αυξήθηκε σε 24 ποσοστιαίες μονάδες (από 18% σε 42%) και σήμερα, περίπου οι μισοί ηλικιωμένοι διαθέτουν κάποιο είδος smartphone, καταδεικνύοντας ότι έχουν «αγκαλιάσει» την τεχνολογία ως ένα βαθμό.

Η πλειοψηφία των ερευνών εστιάζει στους υπολογιστές και το διαδίκτυο αλλά σήμερα οι συσκευές τάμπλετ φαίνεται να κερδίζουν έδαφος. Ο αριθμός ατόμων ηλικίας 65-74 ετών που χρησιμοποιούν τάμπλετ για χρήση στο διαδίκτυο, σύμφωνα με έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια και έφτασε το 17% το 2013 σε σχέση με το 5% που ήταν το 2012 (Varortzis, et al., 2017).

Τόσο τα οφέλη όσο και οι δυσκολίες αναφορικά με την τεχνολογία στην διεθνή βιβλιογραφία έχουν μελετηθεί όπως επίσης έχει μελετηθεί ότι οι ηλικιωμένοι βελτιώνουν την ποιότητα ζωής τους μέσω της χρήσης της τεχνολογίας καθώς επίσης και ότι μέσα από την εκπαίδευση των ηλικιωμένων στις νέες τεχνολογίες από τις νεότερες γενιές αμβλύνεται το χάσμα μεταξύ τους. Δυστυχώς αντίστοιχες έρευνες στην Ελλάδα δεν έχουν γίνει για να διεξαχθούν αντίστοιχα αποτελέσματα (Varortzis, Martin, Gow, 2017).

Η ανάγκη για έρευνα είναι μεγάλη και ιδιαίτερα, για την σχέση μεταξύ Τρίτης Ηλικίας και το επίπεδο χρήσης των νέων τεχνολογίας. Επίσης, θα μπορούσε να εξεταστεί πρόθεση συμμετοχής των ηλικιωμένων ατόμων σε εκπαιδευτικά προγράμματα για την απόκτηση δεξιοτήτων. πληροφορίες που θα μας επιτρέπουν να έχουμε μια εικόνα για την κατάσταση που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα και τα εμπόδια που πιθανό να αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένοι και οι παράγοντες που επηρεάζουν την ενασχόληση τους ή μη με τα τεχνολογικά μέσα (Gonzalez et al., 2012).

Τέλος, θα μπορούσε να εξεταστεί ο βαθμός ικανοποίησης που βιώνουν οι ηλικιωμένοι μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών ή την χρησιμότητα που μπορεί να

έχουν και σε ποια πεδία ανταποκρίνονται σε σωματικό ή πνευματικό επίπεδο (Gonzalez et al., 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

Το παρακάτω κεφάλαιο εξετάζει την έννοια της εκπαίδευσης και τη σημασία της στην ποιότητα ζωής ενός ατόμου. Γίνεται αναφορά στον διαχωρισμό και τα είδη της εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης και προσεγγίζεται η διαδικασία της δια βίου μάθησης ως τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου της γήρανσης του πληθυσμού. Επίσης το κεφάλαιο επιδιώκει να αναδείξει την αξία της μάθησης στην Τρίτη ηλικία αλλά και τα εμπόδια που υπάρχουν στην διαδικασία. Τέλος, γίνεται αναφορά σε εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την Τρίτη Ηλικία και ειδικότερα γίνεται αναφορά στο Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας, τον τρόπο λειτουργίας του, τα μαθήματα που περιλαμβάνει και τους στόχους του.

3.1. Η έννοια της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου μάθησης

Όσο πιο εξελιγμένη είναι μια κοινωνία, τόσο πιο οργανωμένα και μελετημένα γίνεται η μεταφορά της κοινωνικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στις γενιές και τόσο περισσότερο επενδύουν οι αρμόδιοι φορείς στον ίδιο τον άνθρωπο. Οι στόχοι που θέτονται για να εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες, η επιλογή ή η δημιουργία των φορέων που επιχειρούν να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί και όλες οι συντονισμένες δραστηριότητες που ενεργούν προς αυτή την κατεύθυνση, συνιστούν τους θεσμούς της Εκπαίδευσης (Κόκκος, 2005).

Ο στόχος της εκπαίδευσης είναι διττός: αφενός επιδιώκει να αναπτύξει ικανότητες που θα επιτρέπουν στον εκπαιδευόμενο να υπαγάγει όλες τις γνώσεις που αποκτά κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και να διατηρήσει μια κριτική οπτική απέναντι τους και αφετέρου να επιδιώκει να εμβαθύνουν τα άτομα προκειμένου να είναι περισσότερο ενεργά και να καλυτερεύουν την εικόνα της κοινωνίας. Η εκπαίδευση γενικότερα αναλαμβάνει μια μεγάλη ευθύνη για να καλλιεργήσει και να αναπτύξει όλες εκείνες τις δυνάμεις-σωματικές, πνευματικές, ψυχικές-για να μεταβάλλει τον άνθρωπο προς το καλύτερο και να συμβάλει στην ομαλή διαδοχή των γενεών με τη σειρά (Κόκκος, 2005).

Η εκπαίδευση είναι αυτή που διατηρεί την εσωτερική συνοχή και ενότητα του λαού καθώς διατηρεί και ανανεώνει τον κοινωνικό μηχανισμό της κοινωνίας. Η Πολιτεία είναι υπεύθυνη για την παροχή εκπαίδευσης σε όλες τις ηλικιακές ομάδες μιας κοινωνίας.

Από την άλλη, η δια βίου μάθηση αναφέρεται στην μάθηση σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου με στόχο την συνεχή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Επίσης, η δια βίου μάθηση αναφέρεται στην ανάπτυξη και βελτίωση των ανθρώπινων δυνατοτήτων ενώ αυτή η διαδικασία συνεχούς μάθησης συνδέεται με την δημιουργικότητα, την αυτοπεποίθηση και την ευχαρίστηση (Κόκκος, 2005).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η δια βίου μάθηση ορίζεται ως: «κάθε δραστηριότητα μάθησης, η οποία πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και έχει ως στόχο την βελτίωση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του στο πλαίσιο στο πλαίσιο της προσωπικής, πολιτικής, κοινωνικής ή επαγγελματικής οπτικής». Με άλλα λόγια, στην συγκεκριμένη διαδικασία δεν υπάρχει χρονική διάρκεια καθώς το άτομο μαθαίνει διαρκώς και εξελίσσει την προσωπικότητά του (European Commission, 2001).

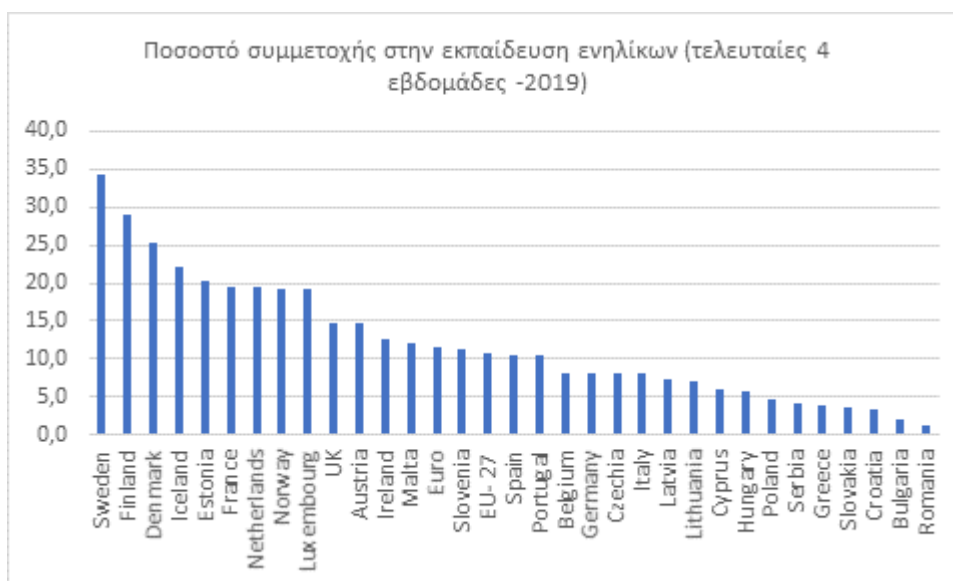
Η Δια βίου μάθηση αναγνωρίζεται τόσο ως ανάγκη αλλά και ως δικαίωμα του κάθε ανθρώπου και για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Ουνέσκο αναγνωρίζουν στον ρόλο που μπορεί να παίξει στην ευρύτερη ανάπτυξη της οικονομίας, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας στον τομέα της εργασίας αλλά και στο φαινόμενο της γήρανσης του παγκόσμιου πληθυσμού (European Commission, 2001).

Οι τελευταίες εξελίξεις της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, οδήγησαν τις πολιτικές των κυβερνήσεων να αλλάξουν κατεύθυνση και να προωθούν την αύξηση των ετών εργασίας και την πιο ενεργή συμμετοχή των ηλικιωμένων στην παραγωγική διαδικασία αλλά και σε όλα τα πεδία. Η ενεργός γήρανση αποτελεί έναν στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ένας από τους τρόπους που μπορεί να επιτευχθεί αυτό είναι η εκπαιδευτική πολιτική δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στην δια βίου μάθηση (European Commission, 2001).

3.1.1. Η δια Βίου Μάθηση στην Ελλάδα

Όσον αφορά την δια βίου Μάθηση στην Ελλάδα, οι εξελίξεις είναι εν γένει πίσω σε σύγκριση με άλλες χώρες για την υλοποίηση αντιστοίχων προγραμμάτων. Μάλιστα, η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία δεν συμπεριλαμβάνεται στις χώρες που ανταλλάσσουν σχετική τεχνογνωσία με τους εμπλεκόμενους φορείς (εκπαιδευτές, ακαδημαϊκοί, κ.τ.λ.). Εξίσου χαμηλή θέση στον στατιστικό πίνακα της Ε.Ε. κατέχει η Ελλάδα καθώς δεν ανταποκρίνεται επαρκώς στα ποσοστά στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Σύμφωνα με την Eurostat το πρώτο τετράμηνο του 2017 η συμμετοχή σε προγράμματα ενηλίκων στην Ελλάδα έφτανε το 4,5% και για το 2016 έφτανε το 16,7% καταδεικνύοντας μια μεγάλη πτώση στα συγκεκριμένα ποσοστά. Το 2019, το ποσοστό συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα φτάνει περίπου το 5% και σε σχέση με άλλες χώρες η Ελλάδα βρίσκεται στις πιο χαμηλές θέσεις Ενδεικτικά:

Πηγή: Eurostat: Κοινωνικό Πολύκεντρο

3.2. Είδη της Εκπαίδευσης

Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 3879/2010, η εκπαίδευση διαχωρίζεται σε:

- ✓ **Τυπική Εκπαίδευση.** Σ ένα τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα με πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια βαθμίδα παρέχεται η τυπική εκπαίδευση μέσω της οποίας τα άτομα αποκτούν αναγνωρισμένα πτυχία και πιστοποιητικά από τις δημόσιες αρχές. Αποτελεί μέρος της διαβαθμισμένης εκπαιδευτικής κλίμακας και εδώ εντάσσεται και η γενική τυπική εκπαίδευση ενηλίκων. Η τυπική εκπαίδευση πραγματοποιείται σε διαμορφωμένους χώρους όπως τα σχολεία με αντικείμενα διδασκαλίας σαφώς προσδιορισμένα. Η οργάνωση και η λειτουργία προέρχεται από κεντρικό επίπεδο ενώ οι αρμόδιες αρχές κάθε χώρας ορίζουν τους στόχους και τις κατευθύνσεις.
- ✓ **Μη τυπική Εκπαίδευση.** Πέρα από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, παρέχεται η μη τυπική εκπαίδευση η οποία οδηγεί εξίσου σε αναγνωρισμένα πιστοποιητικά και σχετίζεται με την επαγγελματική κατάρτιση, την γενική εκπαίδευση ενηλίκων και την συνεχή κατάρτιση. Η μη τυπική εκπαίδευση είναι λιγότερο δομημένη και περισσότερο ευέλικτη και προσφέρεται από διάφορους τομείς όπως ο δήμος ή οι πολιτιστικοί σύλλογοι.
- ✓ **Άτυπη μάθηση.** Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις μαθησιακές δραστηριότητες που συμβαίνουν πέρα από το οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο και πρόκειται για επαγγελματικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες τις οποίες το άτομο της πραγματοποιεί στον ελεύθερο του χρόνο. Η άτυπη μάθηση είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης άτυπων περιστάσεων, προσωπικής αναζήτησης και συμβαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου έστω και ασυνείδητα (Κόκκος, 2005).

Το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας εντάσσεται στην Τυπική Εκπαίδευση καθώς πρόκειται για τριτοβάθμια βαθμίδα του εθνικού οργανωμένου εκπαιδευτικού συστήματος ενώ η εκμάθηση νέων τεχνολογιών από άτομα τρίτης Ηλικίας υλοποιείται στα πλαίσια της άτυπης μάθησης και της μη τυπικής εκπαίδευσης.

3.3. Δια Βίου Μάθηση και Τρίτη Ηλικία

Όλες οι δραστηριότητες της τυπικής, μη τυπικής εκπαίδευσης και άτυπης μάθησης αφορούν όλες τις ηλικίες παρέχοντας εφόδια που αφορούν ζητήματα την προσαρμογή στις νέες συνθήκες, την κοινωνική ένταξή τους και την ενεργό συμμετοχή του. Η σχέση της δια βίου μάθησης και της Τρίτης Ηλικίας είναι μικρή καθώς η συμμετοχή των Ελλήνων πολιτών στη Δια βίου μάθηση είναι μικρή σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Μάλιστα, μετά την ηλικία των 55 ετών η συμμετοχή σε δραστηριότητες εκπαίδευσης τείνει να μηδενίζεται. Σ αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι σημαντικός παράγοντας αποτελεί η ηλικία αναφορικά με το αντικείμενο της δια βίου μάθησης και ηλικίες 65 ετών και πάνω φαίνεται να συμμετέχουν περισσότερο σε προγράμματα που αφορούν τις τέχνες και τον πολιτισμό ενώ ηλικίες από 25 μέχρι 34 ενδιαφέρονται περισσότερο για εκμάθηση νέων τεχνολογιών και ξένων γλωσσών (Heart & Calderon, 2013).

Ο Rogers (1999) προτείνει την διάκριση μεταξύ εκπαίδευσης ενηλίκων και την εκπαίδευση ώριμης ηλικίας. Τα δυο αυτά πεδία διαφοροποιούνται από την μια ως προς τα αντικείμενα και το περιεχόμενο της διδασκαλίας καθώς αφομοιώνονται καλύτερα από διαφορετικές ηλικίες και από την άλλη στην διαφορετική μαθησιακή προσέγγιση που υιοθετείται πάλι με άξονα την ηλικία.

Όπως προαναφέρθηκε, η άτυπη εκπαίδευση έχει ως φυσική εξέλιξη την ανάπτυξη. Στο μέλλον, το εκπαιδευτικό και κοινωνικό υπόβαθρο των ηλικιωμένων φαίνεται να είναι υψηλότερο καθώς προβλέπεται ότι η ανάμειξη με την εκπαίδευση τους θα είναι μεγαλύτερη. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) εκτιμά ότι ο αριθμός ατόμων ηλικίας πάνω από 60 έτη θα έχει διπλασιαστεί μέχρι το 2050 και γι' αυτό θα πρέπει να χρειάζονται κίνητρα ώστε να ανταποκρίνονται στην πρόκληση της μάθησης (WHO, 2015).

Οι ηλικιωμένοι που επιθυμούν να συμμετέχουν σε διαδικασίες εκπαίδευσης και μάθησης θα πρέπει να τοποθετούνται σε ομάδες συνομηλίκων προκειμένου να μπορούν να ανταλλάσσουν εμπειρίες και ταυτόχρονα να έχουν την κατάλληλη υποστήριξη. Επίσης, η υλικοτεχνική υποδομή επίσης θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες και της ιδιαιτερότητες των ηλικιωμένων όπως για

παράδειγμα την μειωμένη όραση ή ακοή. Τέλος, το εκάστοτε αντικείμενο μαθημάτων οφείλει να είναι σχετικό με ζητήματα που αφορούν τους ηλικιωμένους με βραχύχρονη χρησιμότητα (WHO, 2015).

3.4. Η αξία της εκπαίδευσης στην Τρίτη Ηλικία

Η δια βίου μάθηση λειτουργεί ως ένα μέσο παρηγοριάς για τους ηλικιωμένους οι οποίοι καλούνται να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές στη ζωή τους επομένως την προσαρμογή τους στο περιβάλλον και την ταυτόχρονη μείωση των δεξιοτήτων εξαιτίας της φυσικής φθοράς που έρχεται λόγω ηλικίας (Κωσταρίδου –Ευκλείδη, 2008).

Οι ηλικιωμένοι μέσω της δια βίου μάθησης αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες ώστε να διαχειρίζονται την υγεία τους, να είναι κοινωνικά ενεργοί, να ενημερώνονται για τις εξελίξεις στην τεχνολογία και γενικότερα να συνεχίσουν να ενδιαφέρονται και να βρίσκουν νόημα για τη ζωή (Κωσταρίδου –Ευκλείδη, 2008).

Η συμμετοχή των ηλικιωμένων σε δραστηριότητες στα πλαίσια της διά βίου μάθησης, συμβάλλει στην προσωπική, πνευματική και κοινωνική τους ανάπτυξη μπροστά σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία. Στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με την συμμετοχή των ηλικιωμένων στη δια βίου μάθηση είναι η βελτίωση της ποιότητας για υγιή και ενεργά γηρατειά με άξονα πλέον και πρότζεκτ τα οποία αφορούν την εκμάθηση της τεχνολογίας για να μπορούν να «εκμεταλλευτούν» και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (European Commission, 2015).

Η επένδυση σ αυτές τις δεξιότητες αποφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα στην υγεία των ηλικιωμένων, στις ανθρώπινες κοινωνικές σχέσεις τους, στην δημιουργικότητα τους αλλά ταυτόχρονα δίνει την αίσθηση του ελέγχου της ζωής τους καθώς συμβάλλει στην αξιοπρέπειά τους, στην ελευθερία τους και την αυτονομία τους.

Τα πλεονεκτήματα που επωφελούνται όχι μόνο οι ηλικιωμένοι που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές διαδικασίες αλλά και η κοινωνία στο σύνολό της είναι τα ακόλουθα:

- αυξάνεται η αυτοπεποίθηση και επιτυγχάνεται η αυτοπραγμάτωση
- διαφυλάσσεται η συμμετοχή τους στην κοινότητα
- ανεξαρτοποιούνται από το οικογενειακό τους περιβάλλον
- ενισχύεται η υγεία και η ευεξία τους
- αυξάνεται η εμπιστοσύνη ανάμεσα στις γενιές
- μειώνονται τα αρνητικά στερεότυπα απέναντι στους ηλικιωμένους (Κωσταρίδου – Ευκλείδη, 2008).

3.5. Δυσκολίες της Τρίτης Ηλικίας στην Εκπαίδευση

Οι νέοι των δεκαετιών '40, '50 και '60 αποτελούν τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας του 21^{ου} αιώνα και οι συγκεκριμένες δεκαετίες είναι ιστορικά δύσκολες και έχουν χαρακτηρίσει ήδη τα άτομα αυτά ευνοώντας την καχυποψία τους και την ανασφάλεια. Επομένως, το να μην εμπιστεύονται εύκολα τις ομάδες και τις διεργασίες τους και το να μην αναπτύσσουν λειτουργικές συμπεριφορές είναι μια φυσιολογική συνέπεια. Ταυτόχρονα ο φόβος της έκθεσης τους οδηγεί να μην αποδέχονται εύκολα άλλη μαθησιακή τέχνη πέρα από την παραδοσιακή της μορφή. Επιπλέον, καθώς δεν μπορούν να έχουν τον έλεγχο των εκάστοτε συμμετεχόντων στην εκάστοτε ομάδα, αισθάνονται άγχος με συνέπεια να μην περνάνε σε παραγωγικά στάδια (Τσιμπουκλή, 2012).

Δυσκολία μπορεί να αποτελούν οι συναισθηματικές δεσμεύσεις και επενδύσεις που κάνει ένας ενήλικας στις προ υπάρχουσες γνώσεις του και αυτές δεν είναι εύκολο να αμφισβητηθούν. Οι προκαταλήψεις που υπάρχουν δημιουργούν μια «συνήθεια» στον τρόπο σκέψης και εμποδίζουν την εισαγωγή νέων γνώσεων. Τα κατακτημένα πρότυπα αφορούν έναν μηχανισμό αυτοάμυνας στους ενήλικες εκπαιδευόμενους που όσο προχωράει η ηλικία αυτά παγιώνονται (Rogers, 1999).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η συμμετοχή των ηλικιωμένων ακόμη και σε προγράμματα δια βίου μάθησης που αφορούν τους ηλικιωμένους, η εγγενής αντίσταση που ενέχεται δυσκολεύει την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων. Η εγγενής αντίσταση εμποδίζει την εκπαιδευτική διαδικασία μιας και οι ίδιοι θεωρούν τους εαυτούς τους γέροντες, δεν έχουν αυτοπεποίθηση αλλά επίσης είναι και

φοβισμένοι απέναντι στην σύγκριση με τους νεότερους τους γιατί θα φανεί η διαφορά στο εκπαιδευτικό επίπεδο τους (WHO, 2015).

Ένα ακόμη βασικό πρόβλημα ή δυσκολία που καλείται ένας ενήλικας να αντιμετωπίσει με τη συμμετοχή του σε μια μαθησιακή διαδικασία είναι η ορθή διαχείριση του χρόνου και η σωστή αξιοποίησή του. Σ αυτό το σημείο διαφοροποιούνται τα ηλικιωμένα άτομα καθώς έχουν αποσυρθεί από την επαγγελματική τους δραστηριότητα με αποτέλεσμα τα καθήκοντά τους και οι υποχρεώσεις τους να είναι μειωμένες και να έχουν δυνατότητα περισσότερου ελεύθερου χρόνου (Heart & Calderon, 2013).

Τέλος, η ελλιπής ενημέρωση αναφορικά με τα προγράμματα που διατίθενται για την Τρίτη Ηλικία, το κόστος των μαθημάτων, η έλλειψη χρόνου όπως αναφέρθηκε παραπάνω αλλά και η αδυναμία πρόσβασης στους χώρους διεξαγωγής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αποτελούν ορισμένα πρακτικά εμπόδια για την συμμετοχή των ηλικιωμένων ατόμων στην εκπαίδευση (WHO, 2015).

3. 6. Εκπαιδευτικά προγράμματα για την Τρίτη Ηλικία

Ποικίλα προγράμματα δια βίου μάθησης για την Τρίτη Ηλικία αποδεικνύουν και αναδεικνύουν την αξία της εκπαίδευσης για την συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα και τα παρακάτω παραδείγματα προγραμμάτων μπορούν να αποτελέσουν δείγματα αντικειμένων, δομών και μεθόδων μάθησης και σε πόλεις της Ελλάδας.

3.6.1. Το πρόγραμμα MATURE της ΕΕ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η υλοποίησή του πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα 2012-2014. Υιοθετήθηκε από οχτώ χώρες ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Επρόκειτο για εκπαίδευση εκπαιδευτών με θέμα την παρακίνηση και την ανάμειξη ηλικιωμένων οι οποίοι δυσκολεύονται να συμμετέχουν σε προγράμματα μάθησης με βασικό εμπόδιο το ίδιο το γήρας. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την

ενεργοποίηση των ηλικιωμένων με μακροπρόθεσμους στόχους όχι μόνο τα οφέλη προς τους ηλικιωμένους αλλά και για την ίδια την οικονομία και εν τέλει όλη την κοινωνία (MATURE, 2013).

3.6.2. Το πρόγραμμα Grundtvig της ΕΕ

Στο παρόν πρόγραμμα τονίζονται τέσσερα σημεία αναφορικά με την εκπαίδευση των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας:

- Βιωματική και αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση. Οι μαθητές-ηλικιωμένοι αποκτούν μοναδικές εμπειρίες ζωής μέσα από την προσωπική τους εμπλοκή στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Εθελοντισμός. Δίνεται η ευκαιρία εναλλαγής ρόλων μέσα από τον εθελοντισμό και οι ηλικιωμένοι εργάζονται ως εκπαιδευτές άλλων ηλικιωμένων.
- Συμβολή και συνεισφορά στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στην πολιτιστική κληρονομιά.
- Πληθώρα εκπαιδευτών πιστοποιημένοι από αναγνωρισμένους οργανισμούς (Πάπιτση, 2019).

3.6.3. Το πρόγραμμα ForAge

Το πρόγραμμα ForAge σύμφωνα με την ιστοσελίδα Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, αποτελεί μέρος ενός ευρωπαϊκού δικτύου το οποίο στοχεύει στην ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών σε σχέση με την εκπαίδευση και την μάθηση των ηλικιωμένων ατόμων.

Αντικείμενο της δράσης του προγράμματος και ταυτόχρονα στόχος του αποτελεί η προώθηση εκπαιδευτικών πρακτικών και διαφορετικών δραστηριοτήτων. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα Κ.Α.Π.Η. τα οποία παίρνουν μέρος στο πρόγραμμα, και αποδεικνύουν την αρμόδια θέση τους και επεκτείνουν

τον χαρακτήρα τους υλοποιώντας εκπαιδευτικά προγράμματα για την Τρίτη Ηλικία (Πάπιτση, 2019).

3.6.4. Το πρόγραμμα της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Το 2012 παρουσιάστηκε σε διεθνή ημερίδα το παραπάνω πρόγραμμα το οποίο χρηματοδοτήθηκε ιδιωτικά. Ηλικιωμένοι χαμηλού εκπαιδευτικού και βιοτικού επιπέδου είχαν την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικές διαδικασίες ώστε να αναπτυχθούν, να εξελιχθούν προσωπικά και να εκφραστούν. Η χειροτεχνία, η δημιουργική έκφραση, η υγεία, η διατροφή, η τεχνολογία, οι ανθρώπινες σχέσεις και η ανθρώπινη επικοινωνία αποτελούν τα αντικείμενα εκπαίδευσης του προγράμματος.

Κατά την αξιολόγηση του προγράμματος διερευνήθηκαν τα θετικά σημεία και τα εμπόδια που προέκυψαν ενώ συμμετείχαν στο πρόγραμμα 150 μέλη των Κ.Α.Π.Η. (Πάπιτση, 2019).

3.6.5. Το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας

Εδώ και πολλές δεκαετίες, το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας υπάρχει ως διεθνής οργανισμός σε παγκόσμιο επίπεδο και συμμετέχουν πολλές χώρες. Η επαφή με νέα δεδομένα και η μάθηση νέων πραγμάτων και πληροφοριών, αποτελούν το στόχο του Πανεπιστημίου προς την κοινότητα της Τρίτης Ηλικίας.

Δεν υπάρχουν εξετάσεις και οι μαθητές δεν οδηγούνται στην απόκτηση πτυχίου και γι αυτό το λόγο δεν πρόκειται για ένα πανεπιστήμιο με την κλασική έννοια. Η ανάγκη που προέκυψε από μια κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα στην οποία υπάρχουν οι ηλικιωμένοι και απαιτείται να είναι ενημερωμένοι γι αυτήν, οδήγησε στην συγκεκριμένη εκπαιδευτική δράση. Επίσης, προσφέρει την δυνατότητα σε όσους δεν την είχαν να εμβαθύνουν σε διάφορα αντικείμενα και πεδία. Με άξονα την ιδιοσυγκρασία της εκάστοτε κοινότητας, τα μαθήματα είναι διαφορετικά από χώρα σε χώρα ενώ αναμιγνύονται οι γλώσσες, οι τέχνες, η

πληροφορική και η λογοτεχνία ώστε τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας να είναι σε θέση να παραμένουν ενεργά και να αντιμετωπίζουν την μοναξιά ή ακόμη και την άνοια.

Μέσα σ αυτά τα πλαίσια, το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας της Ιρλανδίας πέρα από τα μαθήματα, οργανώνει μαθήματα γιόγκα, πιλάτες, περιπάτους, ή ανταλλάσει μαθήματα με αντίστοιχο γαλλικό πανεπιστήμιο. Επίσης, ενισχύει βιωματικά τα μαθήματα με επισκέψεις στον κινηματογράφο, με κηπουρική, με επιτραπέζια παιχνίδια, ομιλίες για ποικίλα ζητήματα, συνέδρια για την κλιματική αλλαγή ή το ενεργό γήρας.

Σημαντικό χαρακτηριστικό αποτελεί η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετείται κάθε φορά και πάλι διαφέρει από χώρα σε χώρα και από μάθημα σε μάθημα αρκεί φυσικά να καταλήγει σε μια υγιή συζήτηση. Στην έρευνα αξιοποιείται το εκπαιδευτικό υπόβαθρο της ομάδας και οι εμπειρίες των μελών της προκειμένου να «δένει» η ομάδα περισσότερο.

Τα πλεονεκτήματα του Πανεπιστημίου της Τρίτης Ηλικίας είναι πολλά. Φαίνεται ότι η καθημερινή ζωή των ατόμων που έχουν παρακολουθήσει τα μαθήματα είναι βελτιωμένη ενώ η φυσική και πνευματική υγεία των εκπαιδευόμενων μέσα από αυτήν την άτυπη εκπαίδευση επίσης έχει καλυτερεύσει υπο την έννοια ότι υπάρχει μια συνεχής ενεργή δράση των ηλικιωμένων.

Επιπλέον, τα μαθήματα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της κοινωνικότητας των ανθρώπων που συμμετείχαν.

Στόχος του Πανεπιστημίου της Τρίτης Ηλικίας είναι η απόκτηση νέων γνώσεων και η συμμετοχή σε διαφορετικές δραστηριότητες για τα άτομα της Τρίτης Ηλικίας (Πάπιση, 2019).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το τέταρτο κεφάλαιο αποτελεί το τμήμα του δεύτερου μέρους της εργασίας και αναλύει την περίπτωση μελέτης που αφορά το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας. Ειδικότερα, αναλύεται η έννοια και οι δράσεις του Πανεπιστημίου της Τρίτης Ηλικίας τόσο ως παγκόσμια κινητοποίηση όσο και ως δράση στον ελλαδικό χώρο και η πορεία που έχει μέχρι σήμερα. Επίσης, το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την μεθοδολογία της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, το ερευνητικό εργαλείο, το δείγμα και τα αποτελέσματα της έρευνας και η στατιστική τους ανάλυση.

4.1. Περίπτωση Μελέτης: Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας

Το 1973 στη Γαλλία ξεκίνησε η ιδέα για ένα Πανεπιστήμιο για τους ηλικιωμένους (U3A = University of Third Age) ακολουθώντας το ακαδημαϊκό μοντέλο σπουδών των Πανεπιστημίων (<https://enallaktikidrasi.com/2020/02/panepistimio-tritis-ilikias-ilikiwmenoi-65-etwn-epistrefon-thrania/>).

Μια δεκαετία αργότερα το 1980, η ιδέα αυτή επεκτείνεται και στην Αγγλία με μια διαφορετική παρόλ' αυτά προσέγγιση. Στην Αγγλία τα μαθήματα του Πανεπιστημίου διεξάγονταν από τους ίδιους τους ηλικιωμένους βάσει τις γνώσεις που είχαν και οι ίδιοι ήταν αυτοί που διαμόρφωναν την διδακτέα ύλη. Μια προσέγγιση επομένως, ακόμη πιο ανεξάρτητη και αυτοτελής. Σήμερα, στην Μ. Βρετανία, λειτουργούν 1046 τοπικά Πανεπιστήμια και οι ωφελούμενοι φτάνουν τα 439.000 άτομα (<https://enallaktikidrasi.com/2020/02/panepistimio-tritis-ilikias-ilikiwmenoi-65-etwn-epistrefon-thrania/>).

Τα μαθήματα αφορούν κυρίως την Ιστορία, τους Υπολογιστές, την Χειροτεχνία, το Θέατρο, τη Λογοτεχνία, τις Τέχνες, την Μουσική, τις Κοινωνικές Επιστήμες και την Φιλοσοφία. Επίσης, δράσεις και προγράμματα που αφορούν την υγεία, την αναψυχή ή σχετίζονται με την εκγύμναση επίσης, οργανώνονται μέσα στα πλαίσια του Πανεπιστημίου (<https://enallaktikidrasi.com/2020/02/panepistimio-tritis-ilikias-ilikiwmenoi-65-etwn-epistrefon-thrania/>).

Ειδικότερα, το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας αφορά ένα πρόγραμμα ενεργοποίησης και ενδυνάμωσης ατόμων πάνω από τα 65 έτη. Οι συμμετέχοντες σ αυτό έχουν την δυνατότητα να λάβουν μέρος σε μια ποικιλία εργαστηρίων, να ανταλλάσσουν απόψεις και εμπειρίες, να αποκτήσουν νέες γνώσεις και μέσα από την εξάσκηση του σώματος και του πνεύματος να ενισχύουν την ψυχική, σωματική και πνευματικής τους ευεξία. Επίσης, οι συμμετέχοντες στο Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας κοινωνικοποιούνται και ταυτόχρονα βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής τους (<https://www.peoplebehind.gr/panepistimio-tritis-ilikias>).

Τον Φεβρουάριο του 2020 ξεκίνησε η λειτουργία του «Πανεπιστημίου Τρίτης Ηλικίας» στην Αθήνα και υπήρχε εξίσου η δυνατότητα να υλοποιούνται τα μαθήματα και από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Αναλυτικότερα, τα άτομα που θέλουν να πάρουν μέρος στο Πανεπιστήμιο θέλουν να μοιραστούν την εμπειρία και τις γνώσεις τους, να διευκολύνουν την καθημερινότητά τους μαθαίνοντας καινούργιες δεξιότητες, να κοινωνικοποιηθούν αλλά και να βρουν τα κοινά τους σημεία με τις άλλες γενιές, να έχουν καλύτερη υγεία και υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης αλλά και να συμμετέχουν ενεργά τόσο στις αποφάσεις εντός του Πανεπιστημίου όσο και στις κοινότητες στις οποίες συμμετέχουν (https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/306928_panepistimio-3is-ilikias-ena-diaforetiko-panepistimio-gia-toys-ilikiomenoys-stin).

Τέλος, η πανδημία Covid-19 οδήγησε στην αναστολή των δια ζώσης μαθημάτων και δραστηριοτήτων του Πανεπιστημίου αλλά προσάρμοσε τα μαθήματά του διαδικτυακά με μαθήματα Γυμναστικής, Ψυχικής ενδυνάμωσης και Αρχαίας Τραγωδίας

(https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/306928_panepistimio-3is-ilikias-ena-diaforetiko-panepistimio-gia-toys-ilikiomenoys-stin).

Πηγή: <https://www.gernaosallios.gr/2020/01/03/panepistimio-tritis-ilikias-stin-athi/>

4.2 Μεθοδολογία έρευνας

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια ποσοτική έρευνα καθώς περιλαμβάνει την συλλογή πρωτογενών δεδομένων και την στατιστική ανάλυση των ποσοτικών στοιχείων. Η ποσοτική μέθοδος αποτελεί μια αποτελεσματική μεθοδολογική προσέγγιση αναφορικά με την συλλογή και την επεξεργασία πολλών πληροφοριών. Καθώς η συγκεκριμένη έρευνα επιδιώκει την αξιολόγηση των τάσεων και των σχέσεων που επικρατούν για μια συγκριμένη κοινωνική πραγματικότητα, χρησιμοποιεί ποσοτικά στοιχεία προκειμένου να το διεκπεραιώσει (Creswell & Plano Clark, 2010).

4.2.1. Ερευνητικός σχεδιασμός

Η πρώτη μέθοδος για τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων είναι ο σχεδιασμός ενός συνοπτικού και περιεκτικού ερωτηματολογίου το οποίο θα περιλαμβάνει δημογραφικά στοιχεία των ηλικιωμένων και ορισμένες ερωτήσεις για την συλλογή πληροφοριών αναφορικά με τις στάσεις τους, απέναντι στο Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας.

4.3. Σκοπός της έρευνας

Αντικείμενο και στόχος της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των απόψεων των ατόμων της Τρίτης Ηλικίας αναφορικά με το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας και τη συμβολή του στο υγιές γήρας. Η συγκεκριμένη εργασία επιδιώκει να αναλύσει την επιρροή που ασκεί το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας στην ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων ατόμων καθώς επίσης και τους παράγοντες τους οποίους ωθούν τα άτομα να συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα.

4.3.1. Ερευνητικά Ερωτήματα

Επιμέρους ερευνητικά ζητήματα αφορούν:

- ✓ Τους κοινωνικούς και δημογραφικούς παράγοντες όπως το φύλο, την ηλικία, την εργασιακή κατάσταση και την οικογενειακή κατάσταση που δομούν την εικόνα των συμμετεχόντων στην έρευνα και στο Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας.
- ✓ Τους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν την συμμετοχή των ηλικιωμένων στο Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας.
- ✓ Τη σύγκριση του Πανεπιστημίου της Τρίτης Ηλικίας στην Ελλάδα σε σχέση με ξένα κράτη.
- ✓ Την συζήτηση για μελλοντικές προτάσεις προς διερεύνηση με στόχο την βελτίωση της λειτουργίας του Πανεπιστημίου Τρίτης Ηλικίας και την αύξηση συμμετοχής ηλικιωμένων ατόμων.

4.4. Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 116 άτομα ($n=116$) και επρόκειτο για δείγμα ευκολίας καθώς οι συμμετέχοντες εξυπηρετούν τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς της ερευνητικής διαδικασίας. Η ερευνήτρια επέλεξε περιπτώσεις που θεωρεί ότι είναι χαρακτηριστικές και σχετικές με το θέμα που επέλεξε να μελετήσει. Επίσης, λόγω του επαγγέλματος της ερευνήτριας υπήρχε πρόσβαση στο δείγμα το οποίο είχε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και της επετράπη η διερεύνηση και η κατανόηση για το υπό μελέτη ζήτημα (Κυριαζή, 2009).

Βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή στην έρευνα αποτελούσαν δυο κριτήρια: αφενός τα άτομα να είναι ηλικίας 65 ετών και άνω και αφετέρου να παρακολουθούν ή να έχουν παρακολουθήσει το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας.

4.5. Ερευνητικό Εργαλείο

Το ερευνητικό εργαλείο της παρούσας έρευνας αποτέλεσε το δομημένο ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 17 ερωτήσεις και χωρίστηκε σε δυο ενότητες: η πρώτη αφορά ερωτήσεις που διερευνούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος όπως για παράδειγμα το φύλο, την ηλικία, την εκπαιδευτική και οικογενειακή κατάσταση. Η δεύτερη ενότητα αφορά ερωτήσεις σχετικές με το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας όπως για παράδειγμα τον βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων από το Πανεπιστήμιο ή τα κίνητρα συμμετοχής τους.

Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε ηλεκτρονικά με τη βοήθεια του προγράμματος Google Forms και μοιράστηκε εξίσου με ηλεκτρονικό τρόπο.

Τα δεδομένα από τη συλλογή των ερωτηματολογίων, κωδικοποιήθηκαν και ταξινομήθηκαν με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του προγράμματος Windows Excel 2010 καθώς και του στατιστικού πακέτου Jasp 0.16.3.

Η μέτρηση των ερωτήσεων γίνεται με ποικίλους τρόπους:

Με κλίμακα 5 σημείων όπου

- 1=πάρα πολύ
- 2=πολύ
- 3=μέτρια
- 4 =λίγο
- 5 =καθόλου

επίσης, με κλίμακα διαβάθμισης 5 σημείων όπου

- 1= Διαφωνώ Απόλυτα
- 2=Διαφωνώ
- 3=Ούτε Διαφωνώ/ούτε Συμφωνώ
- 4=Συμφωνώ
- 5= Συμφωνώ Απόλυτα

και τέλος με διχοτομικές ερωτήσεις με ναι ή όχι όπου

- 1=ναι
- 2=όχι

4.6. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία σε μια έρευνα αποτελούν βασικά και καθοριστικά σημεία για την πορεία της ερευνητικής διαδικασίας και την εξασφάλιση των έγκυρων αποτελεσμάτων της. Η αξιοπιστία σε μια έρευνα σχετίζεται με την συνέπεια και την σταθερότητα των απαντήσεων πάνω στην κλίμακα ενώ η εγκυρότητα σχετίζεται με το αν η κλίμακα προσμετρά αυτό για το οποίο είναι κατασκευασμένη.

Προκειμένου η συγκεκριμένη έρευνα να επιβεβαιώσει την αξιοπιστία της, χρησιμοποιεί τον δείκτη α του Alpha Cronbach, με βάση τον οποίο τιμές μεγαλύτερες του 0,7 ή 0,8 θεωρούνται ικανοποιητικές και αποδεκτές για την συνέχεια της εκάστοτε έρευνας (Zikmund et al., 2011). Η μέτρηση του συγκεκριμένου δείκτη στην παρούσα έρευνα έγινε με την βοήθεια του Jasp και προέκυψε ότι τιμή του δείκτη Cronbach Alpha είναι 0.7.

Frequentist Scale Reliability Statistics	
Estimate	Cronbach's α
Point estimate	0.714
95% CI lower bound	0.639
95% CI upper bound	0.757

Τέλος, η θεωρητική ανάλυση που προηγήθηκε στα κεφάλαια της βιβλιογραφικής αναζήτησης της θεωρίας σχετικά με για τις επιλεγμένες ενότητες και ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, αποτελεί άλλο ένα κριτήριο εξασφάλισης της φαινομενικής εγκυρότητας. Αντίστοιχα, το ερωτηματολόγιο περιέχει ευκολονόητες και σαφώς προσδιορισμένες ερωτήσεις προκειμένου να εξασφαλίσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας.

4.7. Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων

Δημογραφικά Στοιχεία

1. ΦΥΛΟ

Σύμφωνα με τα δημογραφικά δεδομένα, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος είναι γυναίκες με ποσοστό 79,3% ενώ οι άντρες που συμμετέχουν στην έρευνα φτάνουν το 20,6%. Αναλυτικά, ακολουθεί πίνακας και εικονικά ακολουθεί γράφημα:

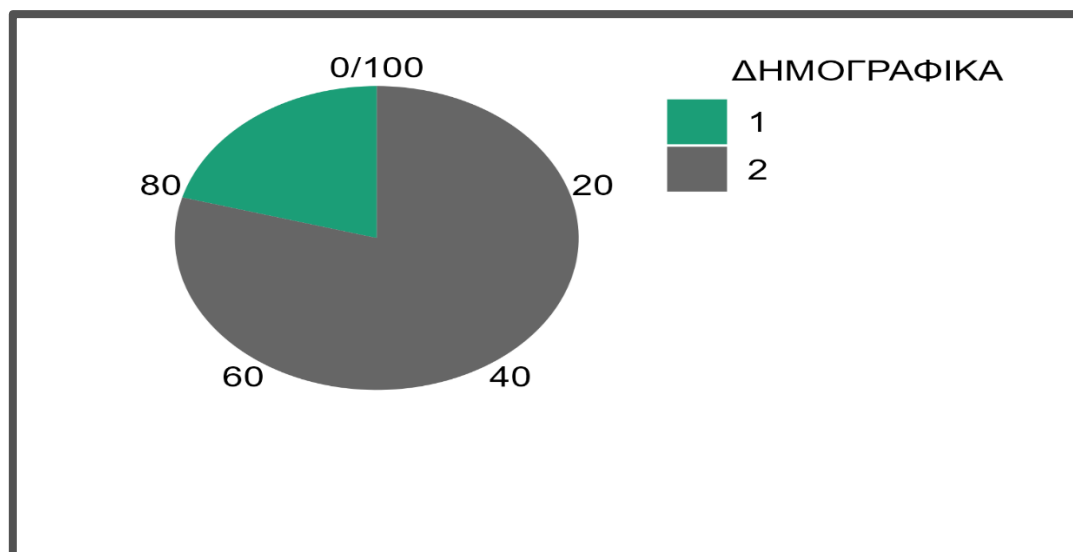
Frequency Tables

Frequencies for ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ	Frequency	Percent Valid	Percent Cumulative
1	24	20.690	20.690
2	92	79.310	100.000
Missing	0	0.000	
Total	116	100.000	

Pie charts

ΦΥΛΟ

2. ΗΛΙΚΙΑ

Αναφορικά με την ηλικία, το δείγμα στην πλειοψηφία του είναι μεταξύ 65-70 ετών με ποσοστό 50% και ακολουθούν με ποσοστό 37% οι ηλικίες μεταξύ 71-75 ετών. Εννέα (9) άτομα στο δείγμα είναι μεταξύ 76-80 ετών αλλά και 6 άτομα φαίνεται να είναι άνω των 80 ετών. Ακολουθεί πίνακας και γράφημα:

Όπου:

1= 65-70 ετών

2=71-75 ετών

3=76-80 ετών

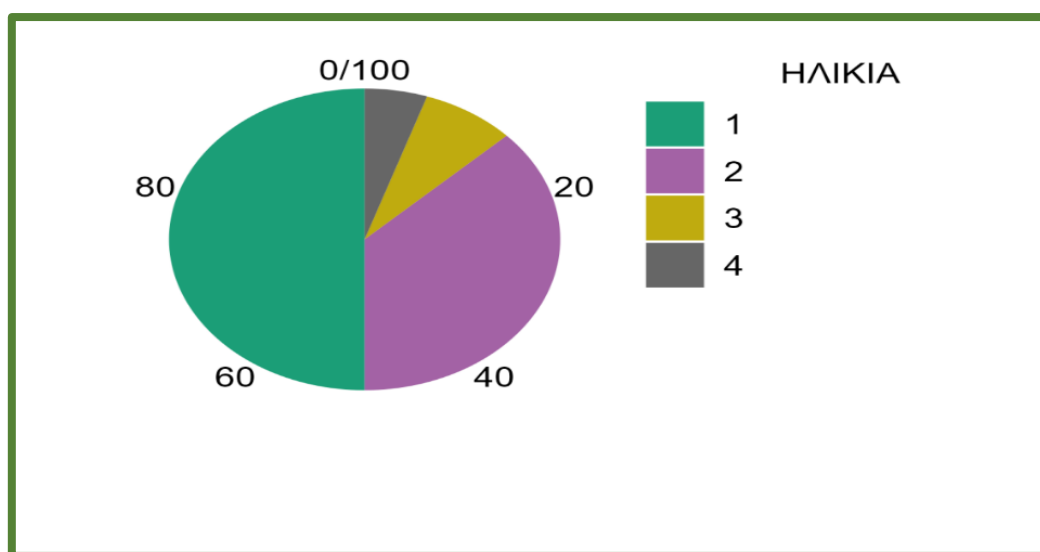
4=άνω των 80 ετών

Frequencies for ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	58	50.000	50.000	50.000
2	43	37.069	37.069	87.069
3	9	7.759	7.759	94.828
4	6	5.172	5.172	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Pie charts

ΗΛΙΚΙΑ

3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Εξετάζοντας το εκπαιδευτικό επίπεδο του δείγματός, το μεγαλύτερο ποσοστό με 52,5% δηλώνουν απόφοιτοι Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης ενώ ακολουθούν με 34,4% οι απόφοιτοι Λυκείου. Τέλος, εννιά (9) άτομα δηλώνουν απόφοιτοι Γυμνασίου και έξι άτομα (6) απόφοιτοι Δημοτικού. Παρακάτω αποτυπώνονται τα στοιχεία μέσα από την τον Πίνακα και το γράφημα:

Όπου:

1=ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

2=ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

3=ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

4=ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

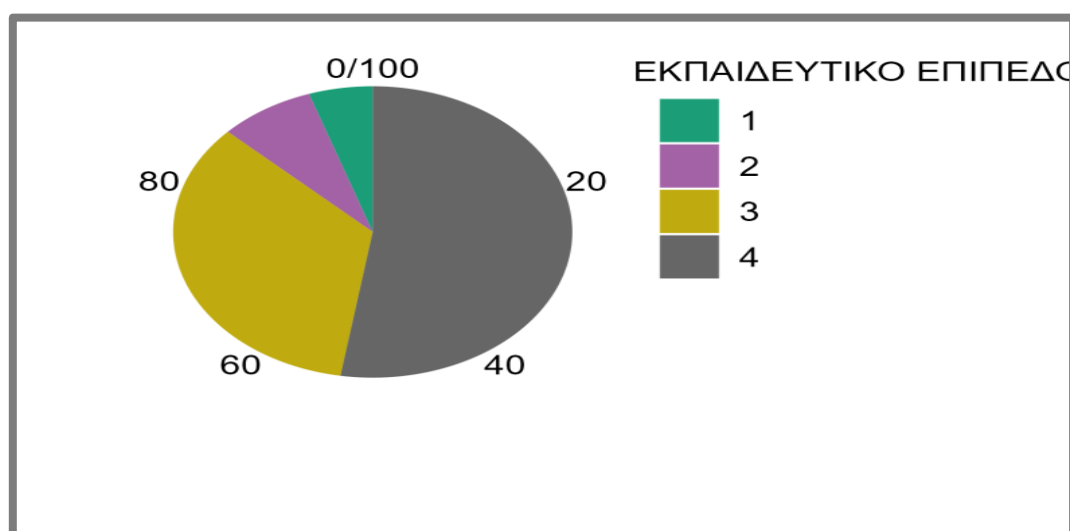
5=ΤΙΠΟΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ

Frequencies for ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	6	5.172	5.172	5.172
2	9	7.759	7.759	12.931
3	40	34.483	34.483	47.414
4	61	52.586	52.586	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Pie charts

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

4. ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η παρακάτω κατηγορία αναλύει την εργασιακή κατάσταση του δείγματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό (75%) κατέχουν οι συνταξιούχοι το οποίο αντιστοιχεί σε 87 άτομα από το συνολικό δείγμα των 116 ατόμων. Στο δείγμα επίσης εμφανίζονται εννιά άτομα ως δημόσιοι υπάλληλοι και άλλα εννιά ως αυτοαπασχολούμενοι. Τέλος, επτά άτομα είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι και μόλις 4 άτομα δηλώνουν άνεργοι.

Αναλυτικότερα:

Όπου:

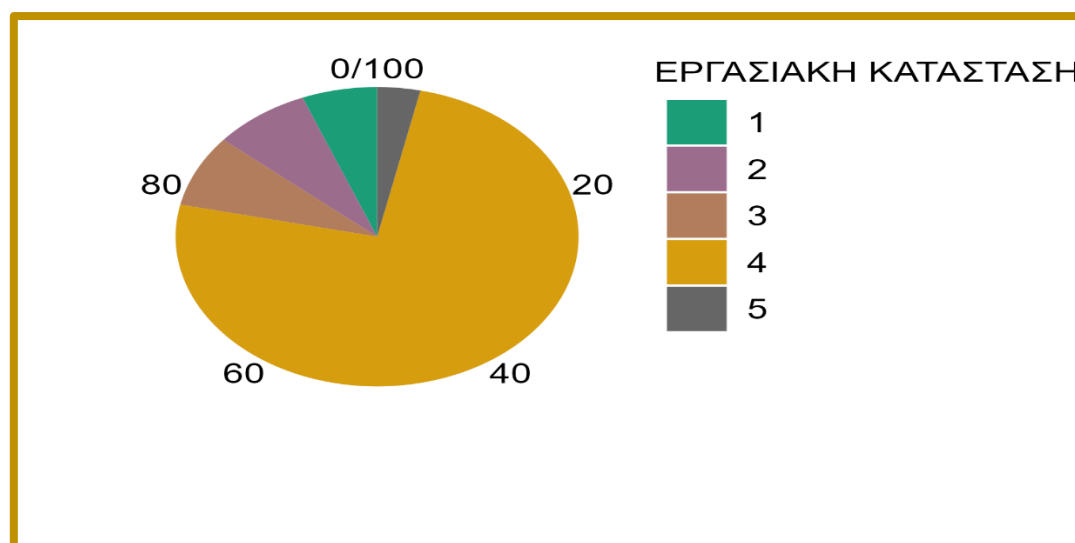
- 1=ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
- 2=ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
- 3=ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ
- 4=ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ
- 5= ΑΝΕΡΓΟΣ

Frequencies for ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	7	6.034	6.034	6.034
2	9	7.759	7.759	13.793
3	9	7.759	7.759	21.552
4	87	75.000	75.000	96.552
5	4	3.448	3.448	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Pie charts

ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

5. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σύμφωνα με την οικογενειακή κατάσταση του δείγματος, παρατηρείται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι έγγαμοι με ποσοστό 42% καθώς επίσης με ποσοστό 36% είναι έγγαμοι με τουλάχιστον ένα παιδί. Μόλις 6 άτομα δηλώνουν άγαμοι ενώ 19 άτομα απάντησαν την επιλογή «ΑΛΛΟ». Ακολουθούν πίνακας και γράφημα.

Όπου:

1=ΑΓΑΜΗ /ΟΣ

2=ΕΓΓΑΜΗ /ΟΣ

3=ΕΓΓΑΜΗ /ΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 1 ΤΕΚΝΟ

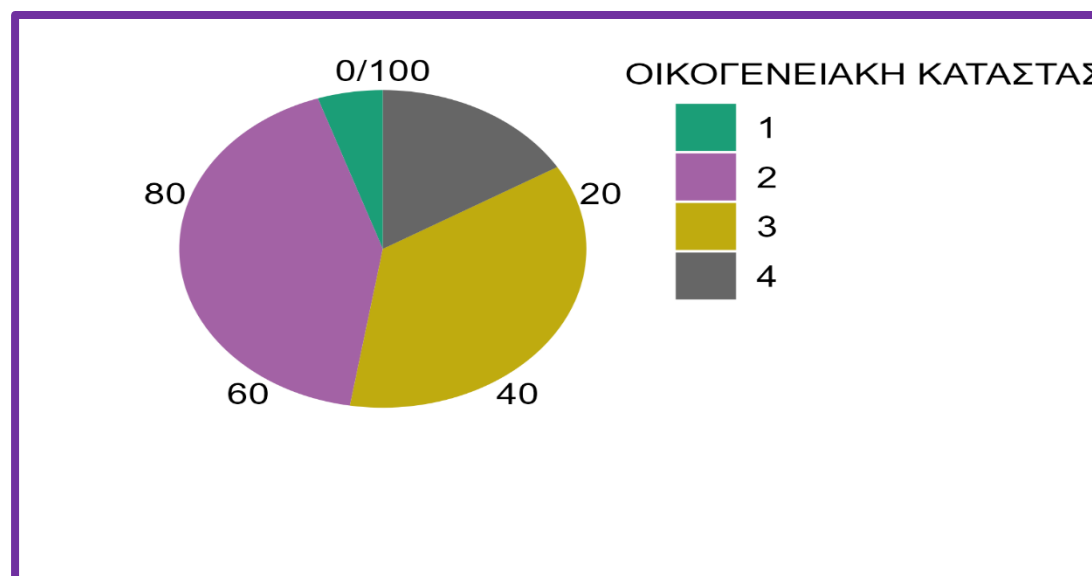
4=ΑΛΛΟ

Frequencies for ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	6	5.172	5.172	5.172
2	49	42.241	42.241	47.414
3	42	36.207	36.207	83.621
4	19	16.379	16.379	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Pie charts

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1 : Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας

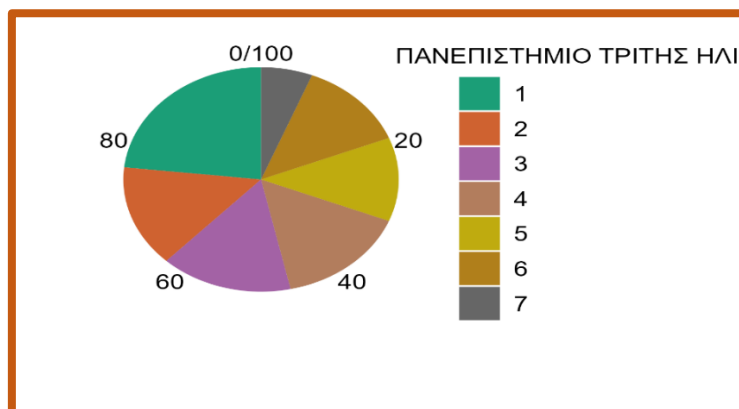
Ερώτηση 1: Ποια ενότητα μαθημάτων παρακολουθείτε;

Στην αρχική ερώτηση της ενότητας για το Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας, προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων παρακολουθεί την Συμβουλευτική (23%) και ακολουθούν τα μαθήματα της Ιστορία της Τέχνης και Σωματικής Ενδυνάμωσης αντιπροσωπεύοντας το 15,5%. Με 14,6% ακολουθεί το μάθημα «Ενδυνάμωση γυναικών 65+» και με 12,9% ακολουθεί η Δημιουργική Γραφή. Τέλος, εμφανίζονται τα μαθήματα «E-Banking» (12%) και η Ψηφιακή Ενδυνάμωση με 6%. Αξίζει να σχολιαστεί ότι το μικρότερο ποσοστό παρακολούθησης εμφανίζουν τα μαθήματα σχετικά με την τεχνολογία, πράγμα που συνάδει με την βιβλιογραφία και τα εμπόδια και τον δισταγμό που ίσως να εμφανίζουν τα ηλικιωμένα άτομα προς τα ψηφιακά μέσα.

Όπου: 1=Συμβουλευτική 2=Ενδυνάμωση γυναικών 65+ 3=Ιστορία Τέχνης
4=Σωματική ενδυνάμωση 5=E-Banking 6=Δημιουργική γραφή 7=Ψηφιακή ενδυνάμωση

Frequencies for ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	27	23.276	23.276	23.276
2	17	14.655	14.655	37.931
3	18	15.517	15.517	53.448
4	18	15.517	15.517	68.966
5	14	12.069	12.069	81.034
6	15	12.931	12.931	93.966
7	7	6.034	6.034	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Ερώτηση 2: Είστε ικανοποιημένη/ος από τα μαθήματα του προγράμματος;

Παρατηρούμε πως στην ερώτηση εάν οι συμμετέχοντες είναι ικανοποιημένοι από τα μαθήματα του προγράμματος ότι η συντριπτική πλειοψηφία με συνολικό ποσοστό 87% απαντά με «ΠΟΛΥ» ή «ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ» ενώ 13 άτομα απαντούν «ΜΕΤΡΙΑ». Επίσης μόνο ένα άτομο απαντά «ΛΙΓΟ» και άλλο ένα απαντά «ΚΑΘΟΛΟΥ».

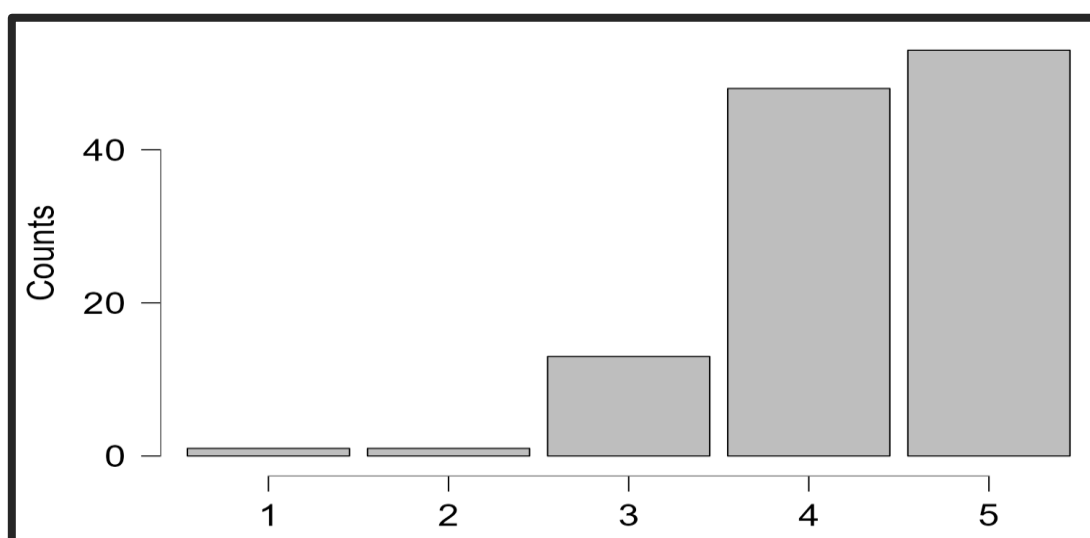
Όπου: 1=Καθόλου 2=Λίγο 3=Μέτρια 4= Πολύ 5= Πάρα πολύ

Frequency Tables

Frequencies for Είστε ικανοποιημένη/ος από τα μαθήματα του προγράμματος;

Είστε ικανοποιημένη/ος από τα μαθήματα του προγράμματος;	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	1	0.862	0.862	0.862
2	1	0.862	0.862	1.724
3	13	11.207	11.207	12.931
4	48	41.379	41.379	54.310
5	53	45.690	45.690	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 3: Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα παίζει σημαντικό ρόλο.

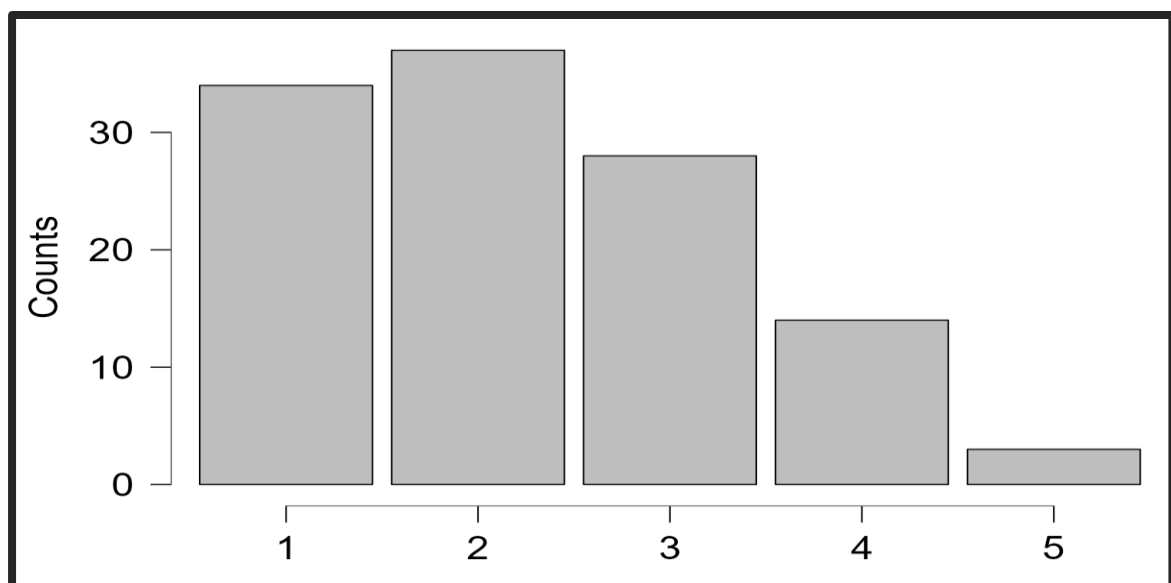
Από το σύνολο των 116 ερωτηθέντων, οι 37 (32%) δηλώνουν οι διαφωνούν με την παραπάνω ερώτηση και 34 άτομα (29,3%) διαφωνούν απόλυτα. Εξίσου μεγάλο είναι το ποσοστό με 24% το οποίο δηλώνει ότι ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί, διατηρώντας μια ουδέτερη στάση ενώ 17 συμμετέχοντες συνολικά συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα. Ο πίνακας και το γράφημα αναπαριστούν τα αποτελέσματα.

Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα

Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	34	29.310	29.310	29.310
2	37	31.897	31.897	61.207
3	28	24.138	24.138	85.345
4	14	12.069	12.069	97.414
5	3	2.586	2.586	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 4: Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου.

Από τους 116 ερωτηθέντες, οι 83 είτε συμφωνούν είτε συμφωνούν απόλυτα με την παραπάνω δήλωση ενώ 20 από αυτούς απαντούν «ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ». Επίσης, 13 άτομα δηλώνουν ότι διαφωνούν αντιπροσωπεύοντας το 11% του δείγματος.

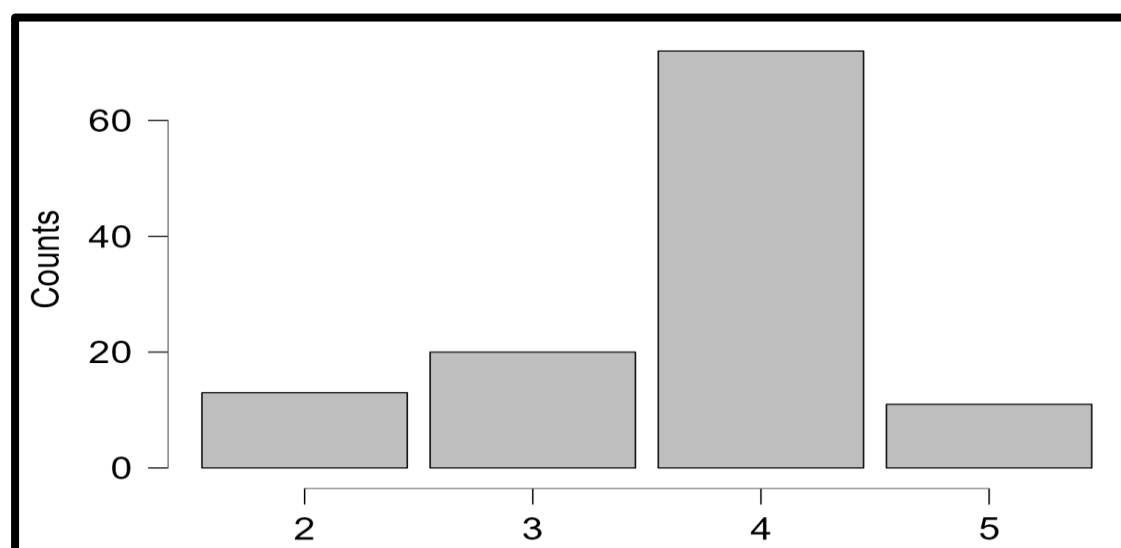
Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου

Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
2	13	11.207	11.207	11.207
3	20	17.241	17.241	28.448
4	72	62.069	62.069	90.517
5	11	9.483	9.483	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 5: Ποια από τα παρακάτω κίνητρα σας ώθησαν να συμμετέχετε στο πρόγραμμα;

Αναφορικά με τα κίνητρα παρακολούθησης του προγράμματος, η πλειοψηφία του δείγματος ωθήθηκε για πνευματική διαύγεια και πληρότητα. Ακολουθεί το κίνητρο της χρησιμότητας γνώσεων στην καθημερινότητα και η αίσθηση κοινωνικοποίησης ενώ 8 άτομα δηλώνουν ότι είχαν ως κίνητρο την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους.

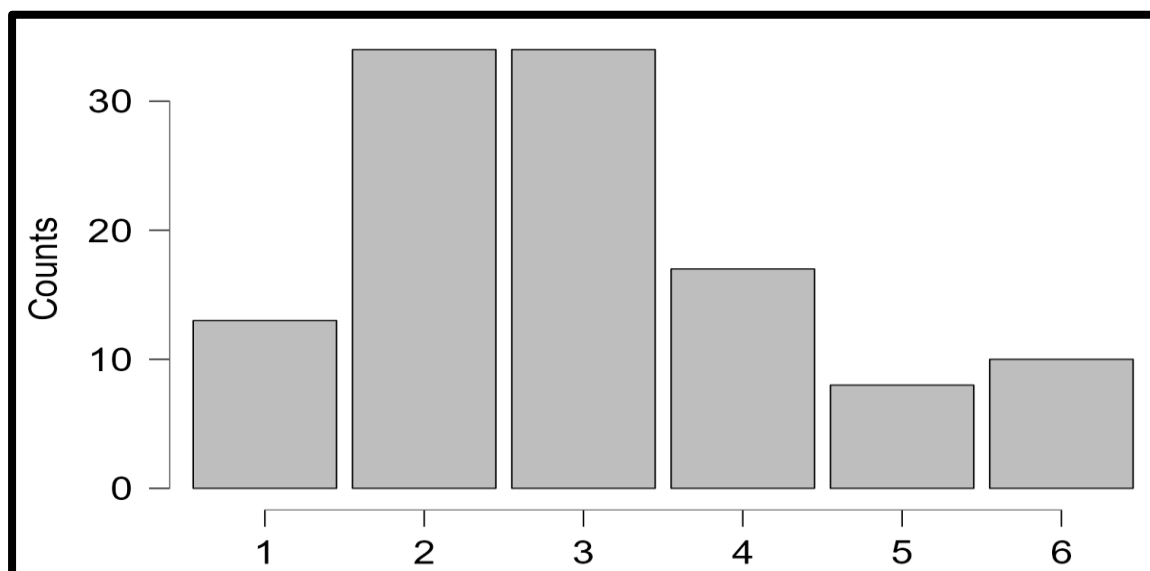
Όπου: 1=Αίσθηση κοινωνικοποίησης 2=Πνευματική διαύγεια 3=Πληρότητα

4=Χρησιμότητα γνώσεων στην καθημερινότητα 5=Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου

Frequencies for Ποια από τα παρακάτω κίνητρα σας ώθησαν να συμμετέχετε στο πρόγραμμα;(περισσότερες από μία απαντήσεις)

Ποια από τα παρακάτω κίνητρα σας ώθησαν να συμμετέχετε στο πρόγραμμα;(περισσότερες από μία απαντήσεις)	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	13	11.207	11.207	11.207
2	34	29.310	29.310	40.517
3	34	29.310	29.310	69.828
4	17	14.655	14.655	84.483
5	8	6.897	6.897	91.379
6	10	8.621	8.621	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 6: Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας.

Η άποψη ότι η διαδικτυακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας, βρίσκει το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων να συμφωνεί ή να συμφωνεί απόλυτα (60%) με πλήρη συνάφεια εάν ληφθεί υπόψη ότι η πλειοψηφία του δείγματος είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και συνεπώς έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Παρόλα αυτά, εξίσου σημαντικό ποσοστό με 23,2% ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί ενώ ακολουθεί το 16% περίπου να διαφωνεί ή να διαφωνεί απόλυτα.

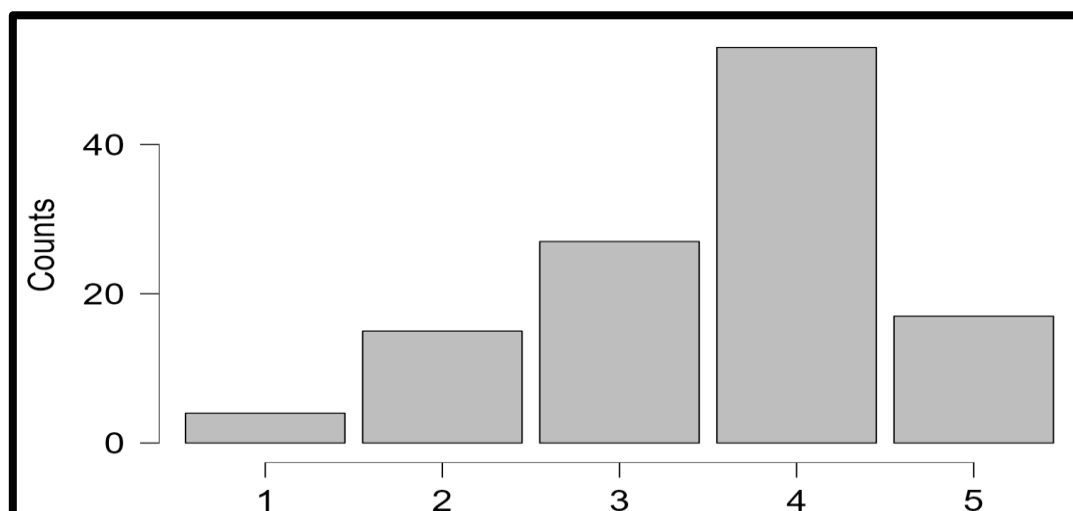
Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας

Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	4	3.448	3.448	3.448
2	15	12.931	12.931	16.379
3	27	23.276	23.276	39.655
4	53	45.690	45.690	85.345
5	17	14.655	14.655	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 7: Η καραντίνα της πανδημίας covid-19 αποτέλεσε κίνητρο εγγραφής και συμμετοχής στο πρόγραμμα προκειμένου να αξιοποιηθεί ο ελεύθερος χρόνος.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων με συνολικό ποσοστό 69% δηλώνει ότι η καραντίνα της πανδημίας Covid-19 αποτέλεσε κίνητρο εγγραφής και συμμετοχής στο πρόγραμμα. Το 17% ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί με αυτό ενώ το 13% διαφωνεί ή διαφωνεί απόλυτα με την παραπάνω δήλωση.

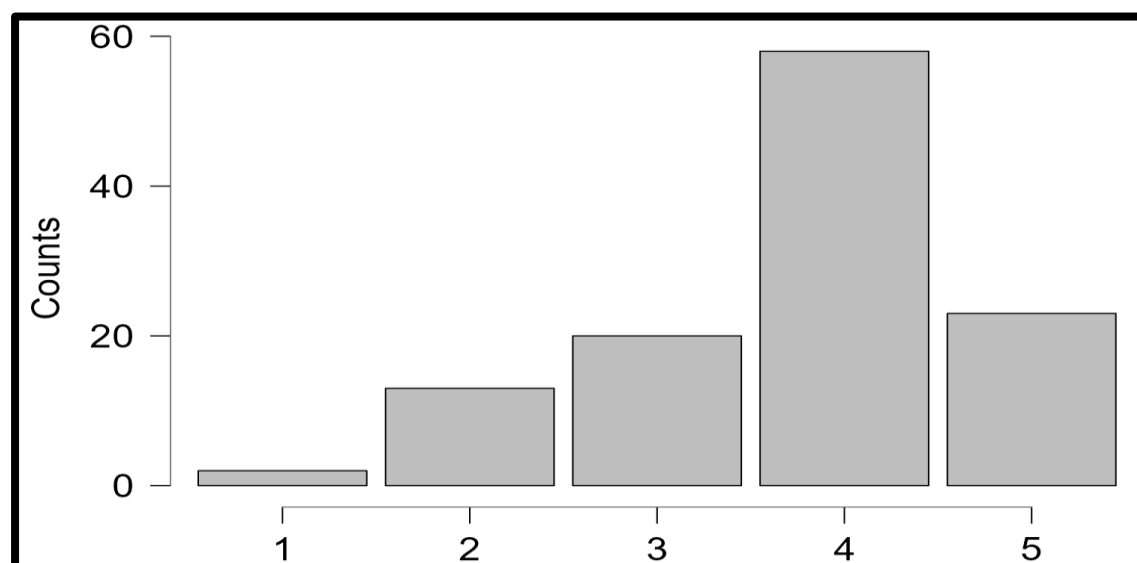
Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Η καραντίνα της πανδημίας covid-19 αποτέλεσε κίνητρο εγγραφής και συμμετοχής στο πρόγραμμα προκειμένου να αξιοποιηθεί ο ελεύθερος χρόνος.

Η καραντίνα της πανδημίας covid-19 αποτέλεσε κίνητρο εγγραφής και συμμετοχής στο πρόγραμμα προκειμένου να αξιοποιηθεί ο ελεύθερος χρόνος.	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	2	1.724	1.724	1.724
2	13	11.207	11.207	12.931
3	20	17.241	17.241	30.172
4	58	50.000	50.000	80.172
5	23	19.828	19.828	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 8: Η συμμετοχή στο πρόγραμμα βοήθησε στην καλύτερη επικοινωνία με άλλα άτομα.

Στο ερώτημα εάν η συμμετοχή στο πρόγραμμα βοήθησε στην καλύτερη επικοινωνία με άλλα άτομα, η περισσότεροι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα με ποσοστό 68% ενώ μόλις το 4% δηλώνει ότι διαφωνεί ή διαφωνεί απόλυτα. Εξίσου σημαντικό όμως είναι το ποσοστό των 27,5% το οποίο ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με αυτό.

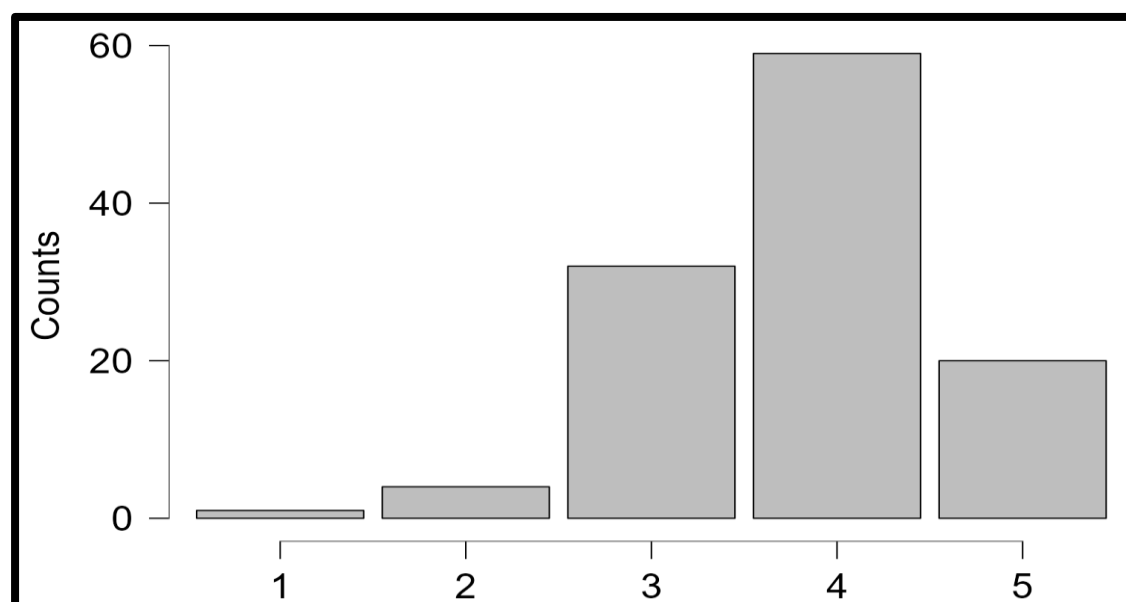
Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Η συμμετοχή στο πρόγραμμα βοήθησε στην καλύτερη επικοινωνία με άλλα άτομα.

Η συ1τοχή στο πρόγραμμα βοήθησε στην καλύτερη επικοινωνία με άλλα άτομα.	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	1	0.862	0.862	0.862
2	4	3.448	3.448	4.310
3	32	27.586	27.586	31.897
4	59	50.862	50.862	82.759
5	20	17.241	17.241	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 9: Από πού ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του προγράμματος;

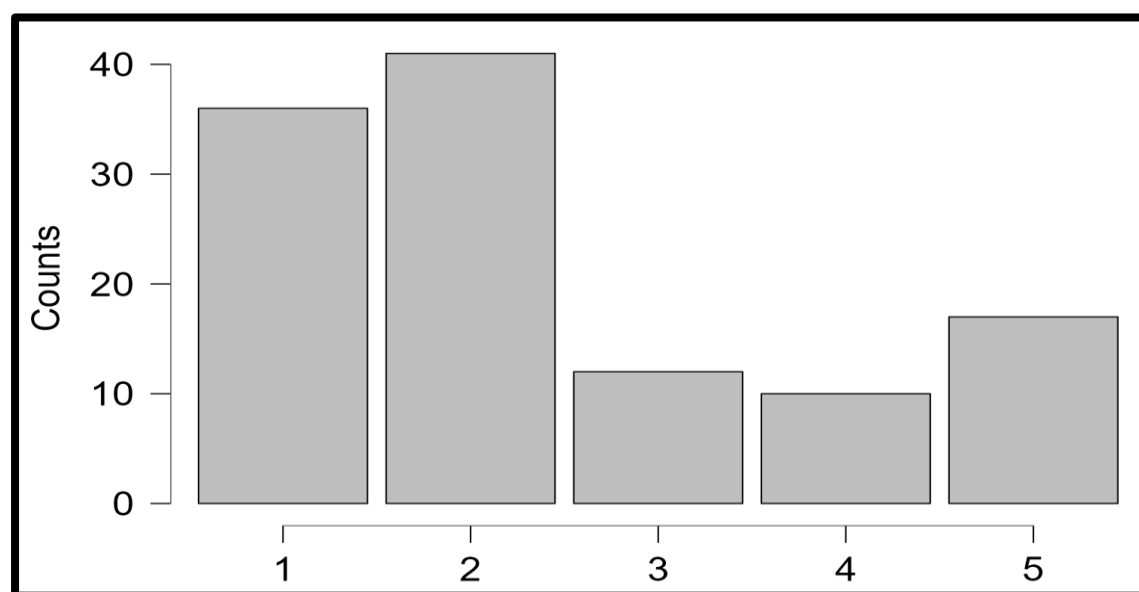
Η ενημέρωση για την λειτουργία του προγράμματος φαίνεται να έγινε πρωτίστως από φίλους ή γνωστούς και ακολουθεί το οικογενειακό περιβάλλον. Τα ΜΜΕ και οι κοινωνικές δομές αποτελούν άλλο έναν φορέα ενημέρωσης χωρίς όμως την ίδια επιρροή με τα δυο προηγούμενα όπως φαίνεται και στον πίνακα συχνοτήτων και στο γράφημα.

Όπου: 1=Οικογενειακό περιβάλλον 2=Φίλο ή γνωστό 3=ΜΜΕ 4=Κοινωνικές δομές 5=Άλλο

Frequencies for Από πού ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του προγράμματος;

Από πού ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του προγράμματος;	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	36	31.034	31.034	31.034
2	41	35.345	35.345	66.379
3	12	10.345	10.345	76.724
4	10	8.621	8.621	85.345
5	17	14.655	14.655	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 10: Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβάλλοντος σας;

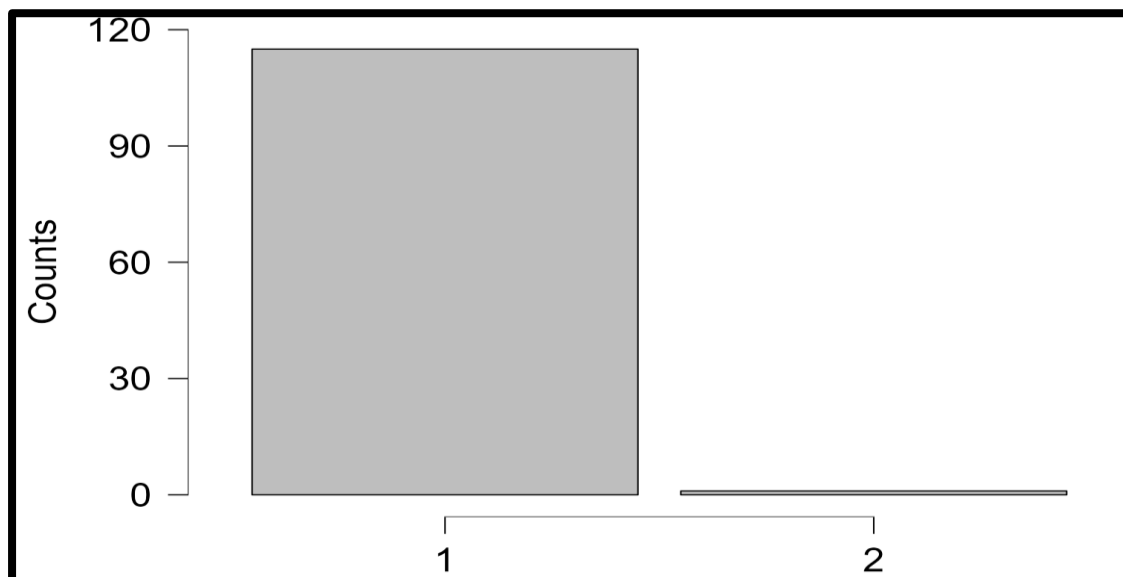
Από τους 116 συμμετέχοντες στην έρευνα, οι 115 απαντούν πως θα πρότειναν το πρόγραμμα και σε άλλα άτομα εκφράζοντας συνάφεια με την ερώτηση 2 της ενότητας 1 του ερωτηματολογίου όπου το 87% δήλωνε ικανοποιημένο από το πρόγραμμα. Μόλις ένα άτομο απαντά «ΟΧΙ» στην συγκεκριμένη ερώτηση.

Όπου: 1=Ναι 2=ΟΧΙ

Frequencies for Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβ5ντος σας;

Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβ5ντος σας;	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	115	99.138	99.138	99.138
2	1	0.862	0.862	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 11: Η πολιτεία μεριμνά για τη σωστή λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων συνεπάγεται στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων τρίτης ηλικίας.

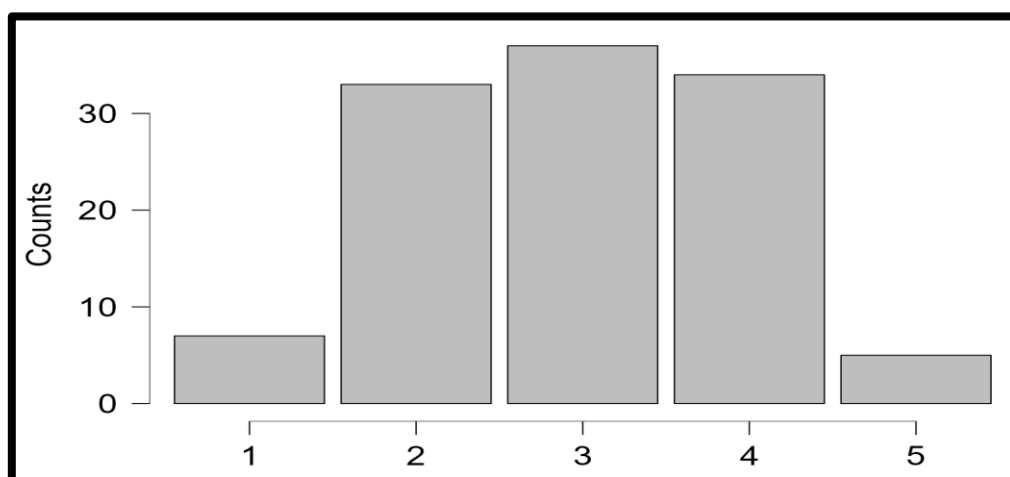
Στη συγκεκριμένη ερώτηση, το δείγμα φαίνεται ισόποσα μοιρασμένο στις απαντήσεις του καθώς το 34% του δείγματος δηλώνει ότι η πολιτεία δεν μεριμνά για την λειτουργία προγραμμάτων της Τρίτης Ηλικίας, το 33% πιστεύει ότι μεριμνά ενώ το 32% περίπου διατηρεί μια ουδέτερη στάση.

Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Η πολιτεία μεριμνά για τη σωστή λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων συνεπάγεται στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων τρίτης ηλικίας.

Η πολιτεία μεριμνά για τη σωστή λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων συνεπάγεται στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων τρίτης ηλικίας.	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	7	6.034	6.034	6.034
2	33	28.448	28.448	34.483
3	37	31.897	31.897	66.379
4	34	29.310	29.310	95.690
5	5	4.310	4.310	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

Ερώτηση 12: Τα ξένα κράτη μεριμνούν σε μεγαλύτερο βαθμό την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων που αφορούν την τρίτη ηλικία σε σχέση με την Ελλάδα.

Τέλος, το αν τα ξένα κράτη μεριμνούν περισσότερο για προγράμματα σχετικά με την Τρίτη Ηλικία σε σύγκριση με την Ελλάδα, το δείγμα φαίνεται να συμφωνεί ή να συμφωνεί απόλυτα με αυτό (74%) ενώ αντίθετα κανένας από τους συμμετέχοντες δεν διαφωνεί με την παραπάνω δήλωση. Σημαντικό φαίνεται να είναι το ποσοστό με σχεδόν 26% το οποίο ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί δηλώντας ίσως την άγνοιά του για το συγκεκριμένο ερώτημα.

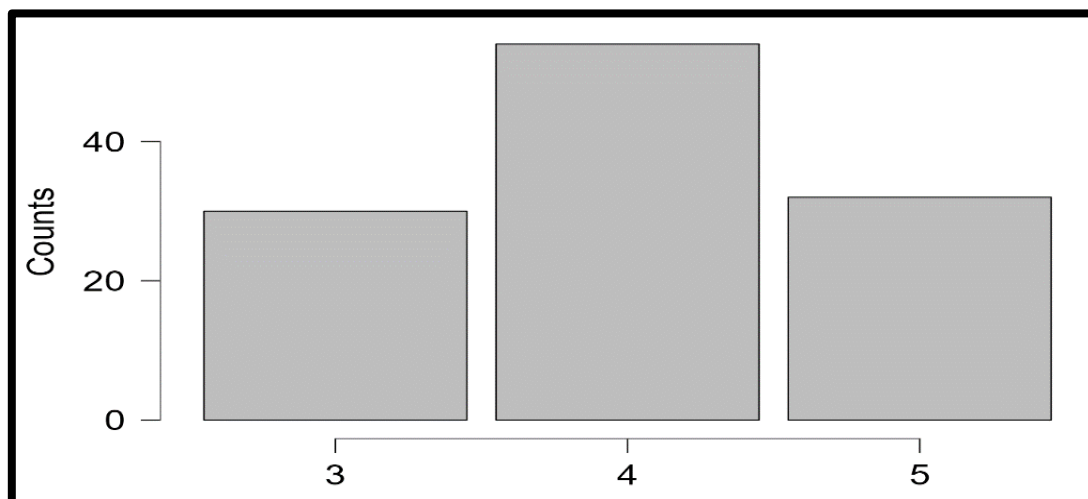
Όπου: 1=Διαφωνώ απόλυτα 2=Διαφωνώ 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

4=Συμφωνώ 5=Συμφωνώ απόλυτα

Frequencies for Τα ξένα κράτη μεριμνούν σε μεγαλύτερο βαθμό την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων που αφορούν την τρίτη ηλικία σε σχέση με την Ελλάδα.

Τα ξένα κράτη μεριμνούν σε μεγαλύτερο βαθμό την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων που αφορούν την τρίτη ηλικία σε σχέση με την Ελλάδα.	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
3	30	25.862	25.862	25.862
4	54	46.552	46.552	72.414
5	32	27.586	27.586	100.000
Missing	0	0.000		
Total	116	100.000		

Distribution Plots

ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ

Στη συνέχεια της ανάλυσης ακολουθούν ορισμένοι έλεγχοι συσχετίσεων. Το κατά πόσο οι αλλαγές σε μια μεταβλητή μπορούν να επηρεάσουν μια άλλη μεταβλητή, αποτελούν τον έλεγχο συσχετίσεων που γίνεται. Ο έλεγχος συσχέτισης στηρίζεται σε μια κλίμακα από το -1 έως το 1 και αυτό που προσμετράται αντιστοιχεί στον συντελεστή συσχέτισης. Όσο πιο κοντά στο 0 είτε με θετικό είτε με αρνητικό πρόσημο, οι τιμές φανερώνουν μικρή συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών ενώ όσο πιο κοντά στο -1 και στο 1 φανερώνουν μεγάλη συσχέτιση.

1. Συσχέτιση Φύλου- επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα

Εξετάζεται η παραπάνω συσχέτιση και προκύπτει ότι είναι αρνητική και μικρή καθώς ο δείκτης Pearson's είναι -0,11 και με άλλα λόγια το φύλο δεν φαίνεται να επηρεάζει την συμμετοχή ή όχι στο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Pearson's Correlations

		Pearson's r	p
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ	- Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα	-0.110	0.242

2. Συσχέτιση Φύλου- Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβάλλοντος σας

Επίσης, ο παρακάτω έλεγχος αναδεικνύει την θετική και μικρή σχέση μεταξύ των μεταβλητών καθώς ο δείκτης Pearson's είναι 0,048.

Pearson's Correlations

		Pearson's r	p
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ	- Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβάλλοντος σας;	0.048	0.612

ΕΛΕΓΧΟΙ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Contingency Tables

Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας							
ΗΛΙΚΙΑ		1	2	3	4	5	Total
1	Count	1.000	8.000	13.000	25.000	11.000	58.000
	% within row	1.724 %	13.793 %	22.414 %	43.103 %	18.966 %	100.000 %
	% within column	25.000 %	53.333 %	48.148 %	47.170 %	64.706 %	50.000 %
	% of total	0.862 %	6.897 %	11.207 %	21.552 %	9.483 %	50.000 %
	Count	2.000	5.000	12.000	20.000	4.000	43.000
2	% within row	4.651 %	11.628 %	27.907 %	46.512 %	9.302 %	100.000 %
	% within column	50.000 %	33.333 %	44.444 %	37.736 %	23.529 %	37.069 %
	% of total	1.724 %	4.310 %	10.345 %	17.241 %	3.448 %	37.069 %
	Count	0.000	1.000	1.000	6.000	1.000	9.000
	% within row	0.000 %	11.111 %	11.111 %	66.667 %	11.111 %	100.000 %
3	% within column	0.000 %	6.667 %	3.704 %	11.321 %	5.882 %	7.759 %
	% of total	0.000 %	0.862 %	0.862 %	5.172 %	0.862 %	7.759 %
	Count	1.000	1.000	1.000	2.000	1.000	6.000
	% within row	16.667 %	16.667 %	16.667 %	33.333 %	16.667 %	100.000 %
4	% within column	25.000 %	6.667 %	3.704 %	3.774 %	5.882 %	5.172 %
	% of total	0.862 %	0.862 %	0.862 %	1.724 %	0.862 %	5.172 %

Contingency Tables

Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας						
ΗΛΙΚΙΑ	1	2	3	4	5	Total
total						
Count	4.000	15.000	27.000	53.000	17.000	116.000
%						
within	3.448 %	12.931 %	23.276 %	45.690 %	14.655 %	100.000 %
row						
Total						
%						
within	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %
column						
% of						
total	3.448 %	12.931 %	23.276 %	45.690 %	14.655 %	100.000 %

Στον παραπάνω πίνακα ελέγχουμε αν οι μεταβλητές ηλικία και εάν στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας, είναι ανεξάρτητες. Βλέπουμε πως από το σύνολο των 116 ερωτηθέντων τρίτης ηλικίας, το 60,34% συμφωνούν έως συμφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή, ενώ το 23,27% του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Τέλος ένα 16,37% του δείγματος διαφωνεί έως διαφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή. Πιο συγκεκριμένα στην κατηγορία των 65-70 ετών, το 31,03% συμφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή. Το 20,68 του συνόλου των ερωτηθέντων της κατηγορίας 71-75 ετών συμφωνούν έως συμφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή, ενώ το 10,34% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Μικρότερα ποσοστά στο διαφωνεί έως διαφωνεί απόλυτα. Όσον αφορά την κατηγορία των 76-80, το 6,03% επίσης συμφωνούν έως συμφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή ενώ μικρότερα ποσοστά είτε διαφωνούν είτε κρατούν ουδέτερη στάση ως προς αυτή την άποψη. Τέλος στην κατηγορία των 80 και άνω το 2,58% συμφωνούν έως συμφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή όπως επίσης ένα 0,86% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί. Μικρότερο ποσοστό υπάρχει στο διαφωνώ απόλυτα.

Chi-Squared

Tests

	Value	df	p
χ^2	8.136	12	0.774
N	116		

Στο παραπάνω πίνακάκι παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ελέγχου χ^2

Για τον παραπάνω έλεγχο θα πρέπει να καθοριστούν τα εξής:

H_0 : Εάν στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας και η ηλικία είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

H_1 : Εάν στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας και η ηλικία δεν είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

Το κριτήριο απόφασης είναι:

Εάν $p > \alpha$, η H_0 είναι αποδεκτή.

Η απόφαση

Αν $\alpha = 0,05$, τότε $p = 0,774 > 0,05$, άρα η H_0 είναι δεκτή.

Επομένως για $\alpha = 0,05$ η ηλικία και εάν στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας είναι ανεξάρτητες μεταβλητές.

Contingency Tables

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚ A		Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα					Total
		1	2	3	4	5	
1	Count	5.000	8.000	7.000	2.000	2.000	24.000
	% within row	20.833 %	33.333 %	29.167 %	8.333 %	8.333 %	100.000 %
	% within column	14.706 %	21.622 %	25.000 %	14.286 %	66.667 %	20.690 %
	% of total	4.310 %	6.897 %	6.034 %	1.724 %	1.724 %	20.690 %
2	Count	29.000	29.000	21.000	12.000	1.000	92.000
	% within row	31.522 %	31.522 %	22.826 %	13.043 %	1.087 %	100.000 %
	% within column	85.294 %	78.378 %	75.000 %	85.714 %	33.333 %	79.310 %
	% of total	25.000 %	25.000 %	18.103 %	10.345 %	0.862 %	79.310 %
Total	Count	34.000	37.000	28.000	14.000	3.000	116.000
	% within row	29.310 %	31.897 %	24.138 %	12.069 %	2.586 %	100.000 %
	% within column	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %
	% of total	29.310 %	31.897 %	24.138 %	12.069 %	2.586 %	100.000 %

Στον παραπάνω πίνακα ελέγχουμε αν οι μεταβλητές φύλο και το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα είναι ανεξάρτητες. Βλέπουμε πως από το σύνολο των 116 ερωτηθέντων, το 61,20% διαφωνούν έως διαφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή, ενώ το 24,13% του δείγματος βρίσκεται στο ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ. Τέλος ένα 14,65% τείνει στο συμφωνώ έως και συμφωνώ απόλυτα. Πιο συγκεκριμένα το 50% του συνόλου των γυναικών διαφωνούν αρκετά έως πολύ με

την άποψη αυτή, ενώ το 18,1% βρίσκεται στο συμφωνώ ούτε διαφωνώ. Μικρότερα ποσοστά στο συμφωνώ έως συμφωνώ απόλυτα. Όσον αφορά τους άνδρες, το 11,2% επίσης διαφωνούν αρκετά έως πολύ με την άποψη αυτή ενώ μικρότερα ποσοστά είτε τείνουν στο συμφωνώ έως συμφωνώ απόλυτα είτε κρατούν ουδέτερη στάση ως προς αυτή την άποψη.

Chi-Squared Tests

	Value	df	p
χ^2	5.293	4	0.259
N	116		

Στο παραπάνω πινακάκι παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ελέγχου χ^2

Για τον παραπάνω έλεγχο θα πρέπει να καθοριστούν τα εξής:

H_0 : Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα και το φύλο είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

H_1 : Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα και το φύλο δεν είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

Το κριτήριο απόφασης είναι:

Εάν $p > \alpha$, η H_0 είναι αποδεκτή.

Η απόφαση

Αν $\alpha = 0,05$, τότε $p = 0,25 > 0,05$, άρα η H_0 είναι δεκτή.

Επομένως για $\alpha = 0,05$ το φύλο και το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα είναι ανεξάρτητες μεταβλητές.

Contingency Tables

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ		Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου				
		2	3	4	5	Total
1	Count	0.000	1.000	4.000	1.000	6.000
	% within row	0.000 %	16.667 %	66.667 %	16.667 %	100.000 %
	% within column	0.000 %	5.000 %	5.556 %	9.091 %	5.172 %
	% of total	0.000 %	0.862 %	3.448 %	0.862 %	5.172 %
2	Count	2.000	1.000	3.000	3.000	9.000
	% within row	22.222 %	11.111 %	33.333 %	33.333 %	100.000 %
	% within column	15.385 %	5.000 %	4.167 %	27.273 %	7.759 %
	% of total	1.724 %	0.862 %	2.586 %	2.586 %	7.759 %
3	Count	6.000	11.000	22.000	1.000	40.000
	% within row	15.000 %	27.500 %	55.000 %	2.500 %	100.000 %
	% within column	46.154 %	55.000 %	30.556 %	9.091 %	34.483 %
	% of total	5.172 %	9.483 %	18.966 %	0.862 %	34.483 %
4	Count	5.000	7.000	43.000	6.000	61.000
	% within row	8.197 %	11.475 %	70.492 %	9.836 %	100.000 %
	% within column	38.462 %	35.000 %	59.722 %	54.545 %	52.586 %
	% of total	4.310 %	6.034 %	37.069 %	5.172 %	52.586 %
Total	Count	13.000	20.000	72.000	11.000	116.000
	% within	11.207 %	17.241 %	62.069 %	9.483 %	100.000 %

Contingency Tables

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ		Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου				Total
		2	3	4	5	
row	%					
within	column	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %	100.000 %
% of	total	11.207 %	17.241 %	62.069 %	9.483 %	100.000 %

Στον παραπάνω πίνακα ελέγχουμε αν οι μεταβλητές εκπαιδευτικό επίπεδο και το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου είναι ανεξάρτητες. Βλέπουμε πως από το σύνολο των 116 ερωτηθέντων, το 71,55% συμφωνούν αρκετά έως πολύ με την άποψη αυτή, ενώ το 28,44% του δείγματος αρκετά έως λίγο. Πιο συγκεκριμένα το 4,3% του συνόλου των αποφοίτων δημοτικού τείνει στο συμφωνώ έως συμφωνώ απόλυτα ενώ το 0,86% στο ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ. Στην κατηγορία των αποφοίτων γυμνασίου το 5,17% συμφωνούν έως συμφωνούν απόλυτα, ενώ ένα 1,74% ούτε συμφωνεί/ούτε διαφωνεί. Όσον αφορά τους απόφοιτους λυκείου, το 9,82 συμφωνεί έως συμφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή, ενώ το 14,65% τείνει στο ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ και στο διαφωνώ. Τέλος στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 42,24% συμφωνούν αρκετά έως πολύ με την άποψη αυτή ενώ το 10,34 τείνει στο ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ και στο διαφωνώ.

Chi-Squared Tests

Value	df	p
χ^2 16.496	9	0.057
N	116	

Στο παραπάνω πινακάκι παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ελέγχου χ^2

Για τον παραπάνω έλεγχο θα πρέπει να καθοριστούν τα εξής:

H_0 : Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου και το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

H_1 : Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου και το εκπαιδευτικό επίπεδο δεν είναι ανεξάρτητες μεταβλητές

Το κριτήριο απόφασης είναι:

Εάν $p > \alpha$, η H_0 είναι αποδεκτή.

Η απόφαση

Αν $\alpha = 0,05$, τότε $p = 0,057 < 0,05$, άρα η H_0 είναι οριακά δεκτή.

Επομένως για $\alpha = 0,05$ το εκπαιδευτικό επίπεδο και το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου είναι ανεξάρτητες μεταβλητές.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Μέσα από την έρευνα προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα αναφορικά με το υπό εξέταση θέμα. Αρχικά σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία που συλλέχθηκαν, το δείγμα της έρευνας αποτελείτο στην πλειοψηφία του από γυναίκες σε ποσοστό 79,3% έναντι των ανδρών που αντιστοιχεί στο 20,6%. Η ηλικίες μεταξύ 65-70 υπερτερούν στην ηλικιακή διαστρωμάτωση του δείγματος με 50% και στη συνέχεια ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 71-75 ετών. Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι απόφοιτη Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ακολουθούν οι απόφοιτοι Λυκείου. Επίσης, τα άτομα που πήραν μέρος στην έρευνα είναι έγγαμοι και κατά βάση συνταξιούχοι.

Προχωρώντας, στην ενότητα του ερωτηματολογίου αναφορικά με το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας, προκύπτει ότι οι ερωτώμενοι δηλώνουν υψηλό βαθμό ικανοποίησης από το συγκεκριμένο πρόγραμμα και τα προσφερόμενα μαθήματα ενώ δεν θεωρούν το φύλο παίζει σημαντικό ρόλο στην επιλογή συμμετοχής τους στο πρόγραμμα

Αξιοσημείωτο εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες δεν δυσκολεύτηκαν να παρακολουθήσουν την εξ αποστάσεως διδασκαλία κατά την περίοδο της καραντίνας και να χρησιμοποιήσουν τα τεχνολογικά μέσα όπως επίσης η πλειοψηφία δηλώνει ότι το μορφωτικό επίπεδο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόσληψη νέων γνώσεων. Και τα δυο ευρήματα είναι συνυφασμένα με το προφίλ των συμμετεχόντων καθώς η πλειοψηφία είναι υψηλού μορφωτικού επιπέδου.

Το βασικότερο κίνητρο συμμετοχής στο Πανεπιστήμιο Τρίτης Ηλικίας προκύπτει να είναι η πνευματική διαύγεια και πληρότητα καθώς και η αξιοποίηση των γνώσεων στην καθημερινότητα. Το συγκεκριμένο εύρημα συνάδει με την βιβλιογραφία καθώς τέτοιου είδους προγράμματα σχετίζονται με την δια βίου μάθηση που επιδιώκεται από την μεριά των ηλικιωμένων καθώς επίσης και ότι πρόκειται για ολοκληρωμένες προσωπικότητες οι οποίες επιθυμούν να μάθουν και να είναι ενεργό μέρος της κοινωνικής πραγματικότητας. Έτσι, επιβεβαιώνεται από τα κίνητρα συμμετοχής ότι η εμπλοκή των ηλικιωμένων σε μία μαθησιακή διαδικασία, μπορεί να συμβάλει με πολλούς τρόπους στη βελτίωση της

καθημερινότητας και της ποιότητας ζωής τους όπως έχει αναφερθεί ήδη στην βιβλιογραφία.

Επίσης, προκύπτει ότι η συμμετοχή στο πρόγραμμα συνέβαλλε στην κοινωνικοποίηση και τις επικοινωνιακές διαδικασίες των συμμετεχόντων στην έρευνα ενώ όλοι οι ερωτώμενοι πλην ενός θα συστήνανε το πρόγραμμα και σε άλλους.

Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα δηλώνει ότι τα ξένα κράτη μεριμνούν περισσότερο για προγράμματα σχετικά με την Τρίτη Ηλικία σε σύγκριση με την Ελλάδα, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται εξίσου βιβλιογραφικά καθώς τα προγράμματα δια βίου μάθησης για την Τρίτη Ηλικία είναι ελάχιστα.

Επομένως, προκύπτει ως βασική μέριμνα η λειτουργία κοινωνικών δομών με κατάλληλα διαμορφωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία θα παρακινούν και θα ενισχύουν την συμμετοχή των ηλικιωμένων σε αυτά. Επίσης, η εκμάθηση των νέων τεχνολογιών είναι εξίσου αναγκαία για την άμβλυνση του χάσματος γενεών αλλά και την αποδέσμευση από εργασίες που ταλαιπωρούν τους ηλικιωμένους ενώ μπορούν να πραγματοποιηθούν ηλεκτρονικά.

Το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας φαίνεται να ανταποκρίνεται στις επιθυμίες και τις προσδοκίες των συμμετεχόντων και η συμβολή του στην Τρίτη Ηλικία είναι σημαντική στην θετική ψυχολογία των ατόμων και σε μια διαδικασία υγιούς γήρατος σε όλα τα επίπεδα. Παρόλα αυτά, σε οποιοδήποτε μαθησιακή διαδικασία που αφορά την Τρίτη Ηλικία, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι στάσεις και οι ανάγκες των ηλικιωμένων προκειμένου να υπάρχει επιτυχής ανταπόκριση σε αυτή είτε σωματικά είτε πνευματικά.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ορισμένοι περιορισμοί φαίνονται να υφίστανται στην συγκεκριμένη έρευνα και για το λόγο αυτό δεν μπορούν τα αποτελέσματα να γενικευτούν στον ευρύτερο πληθυσμό της Τρίτης Ηλικίας. Ειδικότερα, το δείγμα της έρευνας είναι μικρό λόγω χρονικού περιορισμού αλλά και της δυσκολίας πρόσβασης στην υπό εξέταση ομάδα ενώ ταυτόχρονα προήλθε από άτομα της Τρίτης Ηλικίας στην πόλη των Σερρών και για το λόγο αυτό τα ευρήματα αφορούν τις απόψεις της Τρίτης Ηλικίας της πόλης των Σερρών κι όχι τον συνολικό πληθυσμό.

Επίσης, το ερωτηματολόγιο ως ένα ερευνητικό εργαλείο είναι από μόνο του περιοριστικός παράγοντας καθώς δεν επιτρέπει την περαιτέρω ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων για επεξήγηση των συγκεκριμένων αντιλήψεων και στάσεων τους.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ

Οι παραπάνω περιορισμοί της παρούσας έρευνας δίνουν το έναυσμα για μελλοντικές έρευνες όπως για παράδειγμα την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας σε άλλους νομούς της Ελλάδος και στην συνέχειά την συγκριτική τους μελέτη για την διεξαγωγή αντίστοιχων συμπερασμάτων σε εθνικό επίπεδο.

Ακόμη, η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να επαναληφθεί, χρησιμοποιώντας όμως αυτή τη φορά ως ερευνητικό εργαλείο την συνέντευξη έτσι ώστε να διεξαχθούν περαιτέρω συμπεράσματα και να δοθεί μια εις βάθος ανάλυση ως προς τις απόψεις τους.

Περαιτέρω, θα μπορούσε να γίνει συγκριτική μελέτη ανάμεσα στα άτομα της Τρίτης Ηλικίας που παρακολουθούν το Πανεπιστήμιο της Τρίτης Ηλικίας στην Ελλάδα και στα άτομα που δεν το παρακολουθούν προκειμένου να μελετηθούν αν υπάρχουν διαφορές στην ψυχολογία τους και την γενικότερη ποιότητα ζωής τους.

Επιπλέον, η χρήση της τεχνολογίας έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας κυρίως ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει στους ηλικιωμένους. Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει στη θετική πλευρά της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται είτε σε καθημερινό επίπεδο είτε σε σχέση με την δια βίου μάθηση των ηλικιωμένων, έναντι της ποιότητας ζωής της Τρίτης Ηλικίας και τον ψηφιακό γραμματισμό τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξανδράκης, Δ. (2017) Η χρήση των υπολογιστών και του διαδικτύου από ηλικιωμένα άτομα και η πρόθεσή τους για συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης στις ΤΠΕ, Έρκυνα, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών– Επιστημονικών Θεμάτων*, Τεύχος 12ο, 64-77. Ανάκτηση από: https://erkyna.gr/e_docs/periodiko/dimosieyseis/pliroforiki/t12-05.pdf. Επίσκεψη: 6/2/2023.

Αλεξίου Θ.,(1999). *Περιθωριοποίηση και ενσωμάτωση: Η κοινωνική Πολιτική ως Μηχανισμός Ελέγχου και Κοινωνικής Πειθάρχησης*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Αναστασιάδου, Β. (2015). *Διαχείριση Σύνθετων καταστάσεων στα πλαίσια της γηριατρικής οδοντιατρικής*. Εκδόσεις Κάλλιπος.

Δαρδαβέσης, Θ.Ι., Χουσιάδας, Λ.Β., Κωσταρίδου - Ευκλείδη, Α., Νούσκας, Ι., Χατζηχρήστου, Δ., Κώστα - Τσολάκη, Μ., Μπένος, Α. (2011.) *Θέματα γηροψυχολογίας και γεροντολογίας*. Εκδόσεις Πεδίο.

Έμκε – Πουλοπούλου, Η. (1999). *Έλληνες Ηλικιωμένοι Πολίτες, παρελθόν, παρόν και μέλλον*. Αθήνα: Έλλην.

Ζηλίδης, Γ. και Ζηλίδου, Β. (2018). Η χρήση των νέων Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων. *Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας*, Τόμος 10, Τεύχος 4, 10-16.

Καστενμπάουμ, Ρ. (1982). *Η Τρίτη ηλικία*. Αθήνα: Ψυχογιός.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κυριαζή, Ν. (2009). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, (εκδ.14η). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κωσταρίδου- Ευκλείδη, Α. (1999). *Γήρας και υγεία. Στο Θέματα γηροψυχολογίας και γεροντολογίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κωσταρίδου –Ευκλείδη Α., (2008). *Θέματα Γηροψυχολογίας*. Ελληνικά Γράμματα.

Λαζακίδου, Α. και Λαζακίδου, Γ. (2004). *Νέες δυνατότητες & προοπτικές στην κοινωνία της πληροφορίας*. Αθήνα:Κλειδάριθμός.

Μαλγαρινού Μ., Γουλιά Ε. (2005). *Η Νοσηλεύτρια Κοντά στον Υπερήλικα*, 5^η Έκδοση,Αθήνα.

Παγοροπούλου, Α. (2000). *Ψυχολογία της Τρίτης Ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παναγιωτάκης Γ. (2008), *Εκπαιδευτικές ανάγκες στην τρίτη ηλικία: τάσεις προοπτικές και διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών του ΚΑΠΗ*, Ηράκλειο: Κρουσώνα.

Πανέρα, Ε. (1999). *Κοινωνική υποστήριξη ηλικιωμένων στο Θέματα γηροψυχολογίας και γεροντολογίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπασταμάτης, Α. Ι. (2010). *Εκπαίδευση ενηλίκων για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες* (1η έκδ). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Πάπιτση, Χ. (2019). *Εκπαιδευτικά προγράμματα δια βίου μάθησης για άτομα τρίτης ηλικίας: Προδιάθεση, προσδοκίες, κίνητρα, περιβάλλον μάθησης*
Μελέτη περίπτωσης: μέλη των ΚΑΠΗ Σύρου. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.

Σαρρής, Μ. (2000). *Κοινωνιολογία της Υγείας και Ποιότητα της Ζωής*, Αθήνα:

Παπαζήση.

Σπαντιδέας, Σ. (2010), *Σωματική δραστηριότητα και διατροφικές συνήθειες σε σχέση με παράγοντες καρδιαγγειακού κινδύνου στην Τρίτη Ηλικία*, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τσαγκάρης, Α. (2010). *Η εκπαίδευση ατόμων τρίτης ηλικίας στη χρήση νέων τεχνολογιών. Κίνητρα και Δυσκολίες*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τσιμπουκλή, Α. (2012). *Δυναμική Ομάδας και Επικοινωνία στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Boulton-Lewis, G.M., Buys, L., Lovie-Kitchin, J., Barnett K., & David, L.N. (2007). Ageing, learning, and computer technology in Australia. *Educational Gerontology*, 33(3), 253-270. Ανάκτηση από: <http://doi.org/10.1080/0360127060116249>. Επίσκεψη: 4/2/2023.

Boulton – Lewis, G. M. (2010) Education and Learning for the Elderly: Why, How, What. *Educational Gerontology*, 36(3), pp. 213-228. Ανάκτηση από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03601270903182877>. Επίσκεψη: 7/2/2023.

Creswell, J. W., Shope, R., Plano Clark, V. L., & Green, D. O. (2006). How interpretive qualitative research extends mixed methods research. *Research in the Schools*, 13(1), 1-11.

Escuder-Mollon, P., & Esteller-Curto, R. (2013). Seniors in the Knowledge Society: context, practises and innovation. Ανάκτηση από:

generationen.oehunigraz.at/files/2012/09/SeniorsKS-The-Knowledge-Society-projektdocumentation-v-04x.pdf. Επίσκεψη: 30/01/2023.

European Commission (2001). *Education & Culture*. Ανάκτηση από: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/EL/1-2001-678-EL-F1-1.Pdf>. Επίσκεψη: 7/2/2023.

González, A., Ramírez, M., & Viadel, V. (2012). Attitudes of the Elderly Toward Information and Communications Technologies. *Educational Gerontology*, 38(9), 585-594.

Hanley, P. (2002). *The Numbers Game: Older People and the Media*. Independent Television Commission, London.

Heart, T. & Kalderon, E. (2013). Older adults: Are they ready to adopt health-related ICT?, *International journal of medical informatics*. 82(11), 209-231. Ανάκτηση από: <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2011.03.002> στις 10/04/2019. Επίσκεψη στο: 8/2/2023.

Heart, T. and Kalderon, E. (2013). Older adults: Are they ready to adopt health-related ICT?, *International journal of medical informatics*. 82(11), 209-231. Ανάκτηση από: <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2011.03.002>. Επίσκεψη: 2/2/2023.

Madden, G. and Savage, S. (2000). Some economic and social aspects of residential Internet use in Australia. *Journal of Media Economics*, 13, 3, 171–85.

MATURE, (2013). *MATURE Research Report*. MATURE Project. Ανάκτηση από: http://matureproject.eu/wpcontent/uploads/2013/01/MATURE-Research_upload_version_C_100613.pdf. Επίσκεψη: 15/2/2023.

Morris, A., Goodman, J., & Brading, H. (2007). Internet use and non-use: Views of older users. *Universal Access in the Information Society*, 6(1), 43–57.

Morris, M. and Venkatesh, V. (2000). Age differences in technology adoption decisions: implications for a changing work force. *Personnel Psychology*, 53, 2, 375–403.

Ouwehand, C., de Ridder, D.T., & Bensing, J.M. (2007). A review of successful aging models: Proposing proactive coping as an important additional strategy. *Clinical Psychology Review*, 27(8): 873–884.

Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Senkbeil, M., Ihme, J. M., & Wittwer, J. (2013). The test of technological and information literacy (TILT) in the national educational panel study: development, empirical testing, and evidence for validity. *Journal for Educational Research Online*, 5(2), 139–161.

Teo, T. (2001). Demographic and motivation variables associated with Internet usage activities. *Internet Research-Electronic Networking Applications and Policy*, 11, 2, 125–37.

Vaportzis, E., Martin, M. and Gow, A. J. (2017). A Tablet for healthy ageing: the effect of a tablet computer training intervention on cognitive abilities in older adults. *Am. J. Geriatr. Psychiatry*, 25 (8), pp. 841-851. Ανάκτηση από : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5444526/>. Επίσκεψη: 6/2/2023.

Vina, J., Borrás, C., Miquel, J. (2007). Theories of ageing. *IUBMB Life*, 59:249-54.

WHO. (2015). *World Report on Ageing and Health*. World Health Organization.

Zikmund, William G. (2011). *Marketing Research/William G. Zikmund... et. al.* South Melbourne, Victoria : Cengage Learning Australia.

Zylka, J., Christoph, G., Kroehne, U., Hartig, J., & Goldhammer, F. (2015). Moving beyond cognitive elements of ICT literacy: First evidence on the structure of ICT engagement. *Computers in Human Behavior*, 53, 149-160.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<https://enallaktikidrasi.com/2020/02/panepistimio-tritis-ilikias-ilikiwmenoi-65-etwn-epistrefon-thrania/>

<https://www.peoplebehind.gr/panepistimio-tritis-ilikias>

https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/306928_panepistimio-3is-ilikias-ena-diaforetiko-panepistimio-gia-toys-ilikiomenoys-stin

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το Πανεπιστήμιο τρίτης ηλικίας στην Ελλάδα και η σημασία του στο υγιές γήρας.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΦΥΛΟ

ΓΥΝΑΙΚΑ

ΑΝΔΡΑΣ

ΗΛΙΚΙΑ

65-70

71-75

76-80

ΑΝΩ ΤΩΝ 80

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΠΟΦΟΙΤΗ/ΟΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΤΙΠΟΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ

ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ

ΑΝΕΡΓΟΣ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΕΓΓΑΜΗ /ΟΣ

ΑΓΑΜΗ /ΟΣ

ΕΓΓΑΜΗ /ΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 1 ΤΕΚΝΟ

ΑΛΛΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

1. Ποια ενότητα μαθημάτων παρακολουθείτε;

Συμβουλευτική

Ενδυνάμωση γυναικών 65+

Ιστορία Τέχνης

Σωματική ενδυνάμωση

E-Banking

Δημιουργική γραφή

Ψηφιακή ενδυνάμωση

2.Είστε ικανοποιημένη/ος από τα μαθήματα του προγράμματος;*

Πάρα πολύ

Πολύ

Μέτρια

Λίγο

Καθόλου

3.Το φύλο σας στην επιλογή συμμετοχής στο πρόγραμμα παίζει σημαντικό ρόλο .

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

4.Το μορφωτικό επίπεδο συμβάλλει σημαντικά στην ευκολία απόκτησης νέων γνώσεων μέσω των διαφόρων μαθημάτων του Πανεπιστημίου

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

5.Ποια από τα παρακάτω κίνητρα σας ώθησαν να συμμετέχετε στο πρόγραμμα;(περισσότερες από μία απαντήσεις)

Χρησιμότητα γνώσεων στην καθημερινότητα

Αίσθηση κοινωνικοποίησης

Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου

Πνευματική διαύγεια

Πληρότητα

6.Στα πλαίσια της διαδικτυακής εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης η πρόσβαση παρακολούθησης των μαθημάτων δεν έχει σημαντικό βαθμό δυσκολίας

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

7.Η καραντίνα της πανδημίας covid-19 αποτέλεσε κίνητρο εγγραφής και συμμετοχής στο πρόγραμμα προκειμένου να αξιοποιηθεί ο ελεύθερος χρόνος.

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

8.Η συμμετοχή στο πρόγραμμα βοήθησε στην καλύτερη επικοινωνία με άλλα άτομα.

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

9.Από πού ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του προγράμματος;

Οικογενειακό περιβάλλον

Φίλο ή γνωστό

MME

Κοινωνικές δομές

Άλλο

10.Θα συστήνατε το πρόγραμμα σε άλλα άτομα του περιβάλλοντος σας;

Ναι

Όχι

11.Η πολιτεία μεριμνά για τη σωστή λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων συνεπάγεται στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων τρίτης ηλικίας.

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα

12.Τα ξένα κράτη μεριμνούν σε μεγαλύτερο βαθμό την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων που αφορούν την τρίτη ηλικία σε σχέση με την Ελλάδα.

Διαφωνώ απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ απόλυτα